

Politisk plattform

for en regjering utgått av Høyre og Fremskrittspartiet

Sundvollen, 7. oktober 2013

1 – Innledning.....	3
2 – Arbeid og sosial.....	8
3 – Barn, familie og inkludering.....	12
4 – Justis, beredskap og innvandring	16
5 – Økonomi og næringsliv.....	24
6 – Fiskeri og landbruk	31
7 – Fornyelse, administrasjon og kirke.....	35
8 – Sikkerhet og forsvar.....	39
9 – Helse og omsorg	41
10 – Kommunal	47
11 – Kultur	51
12 – Kunnskap	54
13 – Miljø og klima	60
14 – Olje og energi.....	62
15 – Samferdsel.....	65
16 – Utenriks og bistand.....	70
17 – Nordområdene	74

1 – Innledning

Samarbeidspartiene, Venstre, Kristelig Folkeparti, Fremskrittspartiet og Høyre, fikk et historisk sterkt mandat fra velgerne i stortingsvalget høsten 2013. Partiene er enige om å forvalte dette flertallet i fellesskap. Enigheten er nedfelt i en avtale, med et felles verdigrunnlag, felles politiske satsingsområder og standpunkter, samt beskrivelse av hvilken form samarbeidet skal ha i perioden. Regjeringen vil legge avtalen mellom samarbeidspartiene, heretter kalt samarbeidsavtalen, til grunn.

Verdigrunnlag

Regjeringen vil bygge sin politikk på frihet og tillit til enkeltmennesket, familien, gründeren, lokalsamfunnet og frivilligheten. Regjeringens verdiforankring ligger i rettsstatens og demokratiets prinsipper, og den kristne og humanistiske kulturarv. Regjeringen vil skape større rom for private, lokale og frivillige initiativ.

Regjeringen vil bygge sin politikk på respekten for kunnskap. Kunnskap skaper sosial mobilitet for den enkelte og muligheter for alle. En sterkere satsing på kunnskap og kompetanse vil styrke velferdsordningene og gjøre arbeidsplassene tryggere.

Regjeringen vil bygge sin politikk på offentlig finansierte velferdsløsninger. Omsorgen for eldre og pleietrengende må bygges videre ut for å gi alle som trenger det et tilbud med kvalitet og aktivitet. Regjeringen vil ta i bruk alle gode krefter for å sikre pasientene helsetjenester med høy kvalitet til rett tid, mer valgfrihet og større mangfold i tilbudet.

Regjeringen vil bygge sin politikk på at alle mennesker har universelle rettigheter uavhengig av hvor i verden de bor, slik som ytringsfrihet, trosfrihet og beskyttelse av privat eiendomsrett. Regjeringen vil arbeide for å spre kunnskap om menneskerettigheter og bekjempe vold og undertrykking, for eksempel kjønnslemlestelse, tvangsekteskap, menneskehandel og seksuelt misbruk av barn.

Regjeringen vil bygge sin politikk på sosialt ansvar og internasjonalt solidaritet. Regjeringen vil jobbe for å løfte mennesker ut av fattigdom, både i Norge og i fattige land. Regjeringen vil prioritere jenters utdanning i fattige land. Barn som vokser opp i fattige familier i Norge skal gis mer likeverdige muligheter. For å inkludere flere i arbeidsmarkedet vil regjeringen øke forventningene til aktivitet i velferdsordningene.

Regjeringen vil bygge sin politikk på at verdier må skapes før de kan deles. Verdiskapingen skal stimuleres i hele landet. Infrastrukturen i Norge må rustes kraftig opp, det må bygges ut mer vei og bane, og det må satses på innovasjon, forskning og utvikling. Regjeringen vil styrke et allsidig og bredt norsk næringsliv, og legge bedre til rette for privat eierskap.

Regjeringen vil bygge sin politikk på den enkeltes behov for trygghet i hverdagen. Beredskapen i Norge må styrkes, og grunnbemanningen i politiet må heves. Sammenhengen i strafferettskjeden må prioriteres. Regjeringen vil forsterke innsatsen for soningsoverføring og retur av kriminelle utlendinger.

Regjeringen vil bygge sin politikk på forvalteransvaret og føre-var-prinsippet. Den kloden vi skal overlate til våre barn skal være i minst like god stand som vi overtok den fra våre forfedre. Utbyggingen av fornybar energi må økes. Regjeringen vil føre en offensiv klimapolitikk og forsterke klimaforliket.

Regjeringen vil bygge sin politikk på målet om en mest mulig effektiv bruk av fellesskapets ressurser. Samfunnet må bli mindre byråkratisk. Regjeringen vil bidra til en enklere hverdag for folk flest. Mer makt og myndighet må overlates til lokalsamfunnet. Regjeringen vil motarbeide sløsing med offentlige midler, og prioritere økt gjennomføringskraft høyt.

Regjeringen vil bygge sin politikk på et forpliktende internasjonalt samarbeid. Norge skal være en aktiv bidragsyter i FN, NATO, Nordisk Råd og andre internasjonale organisasjoner. Regjeringen vil føre en offensiv nordområdepolitikk og en mer aktiv politikk for å ivareta Norges interesser overfor EU, blant annet gjennom EØS-avtalen. Regjeringen vil arbeide for demokrati og menneskerettigheter, og legger til grunn en balansert holdning til Midtøsten-konflikten.

Viktige satsingsområder

Konkurranseskraft for norske arbeidsplasser

Regjeringen vil løfte konkurranseskraften for næringslivet i fastlands-Norge, slik at det skapes flere trygge arbeidsplasser og at finansieringen av velferdsordningene blir sterkere.

Innovasjon, kunnskap og teknologi er nødvendige satsingsområder for å møte morgendagens konkurranse i en globalisert verden. Regjeringen vil øke satsingen på forskning og etablere flere verdensledende universitetsmiljøer, og har ambisjon om at Norge på sikt skal bli ett av de mest innovative landene i Europa.

Todelingen av økonomien gjør at det blir stadig viktigere å sikre Norge flere ben å stå på økonomisk. Derfor vil regjeringen sikre næringslivet over hele landet gode rammebetingelser og styrke det private norske eierskapet.

En enklere hverdag for folk flest

Regjeringen vil gi enkeltmennesket større frihet til å styre sitt eget liv uten innblanding fra politikere og byråkrater. Gjennom mindre byråkrati, regulering og lavere skatter, vil regjeringen desentralisere makten. Mennesker med skapertrang og tiltakslyst må gis større armslag. Regjeringen vil forenkle lover og regler, og fjerne unødvendige og særnorske forbud og påbud.

Regjeringen vil legge til rette for private og frivillige initiativ, og slippe flere til også innen velferdstjenesten. Det vil skape mer innovasjon, større valgfrihet og et mer variert tilbud til et mangfold av brukere. Mindre byråkrati vil føre til at eksempelvis lærere og sykepleiere får mer tid til elever og pasienter.

Regjeringen vil bedre vilkårene for frivillige organisasjoner. De økonomiske ordningene må styrkes, reglene bli enklere og byråkratiet mindre.

Regjeringen vil forvalte skattebetalernes penger med respekt og motarbeide sløsing med offentlige midler.

Regjeringen vil utnytte de store mulighetene som ligger i moderne informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) for å skape et enklere møte med en døgnåpen offentlig sektor, høyere kvalitet i tjenestene, økt verdiskaping og bedre beslutninger.

Kunnskap gir muligheter for alle

Regjeringen vil gjennomføre en stor satsing på kunnskap. Kunnskap gir fremtidsmuligheter for den enkelte, uansett bakgrunn, og danner grunnlaget for sosial mobilitet i samfunnet.

Kunnskap er avgjørende for å styrke norsk konkurransekraft og bygge landet for fremtiden. En stor satsing på forskning, gjennom både offentlig og privat sektor, vil legge grunnlaget for fremtidens arbeidsplasser i en globalisert verden.

Ingenting betyr mer for elevenes læring enn læreren. Regjeringen vil derfor gjennomføre et lærerløft. Visjonen er å gjøre yrket så attraktivt at de beste kandidatene søker seg til læreryrket. Kompetanseheving, nye karriereveier og en bedre grunnopplæring skal gjøre læreryrket mer utfordrende og mer givende.

Regjeringen vil gjennomføre et yrkesfagsløft. Det norske samfunnet vil i årene som kommer ha et stort behov for fagutdannet arbeidskraft. Yrkesfagene må styrkes på sine egne premisser, og innsatsen mot frafall forsterkes.

Regjeringen vil bygge landet

Regjeringen vil sørge for gode velferdstjenester og konkurransekraft for næringslivet. En vesentlig forutsetning for dette er en effektiv infrastruktur av høy kvalitet. Regjeringen vil gjennomføre nødvendige investeringer for å realisere en stor satsing på infrastruktur. Nye virkemidler skal tas i bruk for å gjøre utbyggingen raskere og mer effektiv.

Norge trenger en rask og helhetlig utbygging av både vei- og jernbanenett, med særlig fokus på stamveinettet og effektive tilknytninger mellom landsdelene. Det vil skape nye bo- og arbeidsmarkedsregioner og er avgjørende for fremtidig vekst. En sterk kollektivsatsning vil gjøre at byene kan vokse og klimautslippene gå ned.

Trygghet i hverdagen og styrket beredskap

Tryggheten er viktig for den grunnleggende friheten til folk flest. Den enkelte skal kunne føle seg trygg i og utenfor sitt eget hjem. Hverdagskriminalitet må bekjempes. Samfunnet må reagere tydelig på lovbrudd og ta trusselen fra organisert kriminalitet på alvor. Gjennom et moderne og handlekraftig politi vil regjeringen styrke beredskapen og den operative kapasiteten til å bekjempe kriminalitet. Det er viktig å skape balanse i strafferettskjeden.

Regjeringen vil sørge for at landet er rustet til å håndtere fremtidige kriser. Gjørv-kommisjonens rapport og politistudien har påvist alvorlige mangler. Regjeringen vil derfor øke innsatsen for å styrke sikkerhet og beredskap. Gjennomføringskraften må gjenreises. Det vil legge grunnlaget for et tryggere samfunn.

Et velferdsløft for eldre og syke

Gode velferdstjenester er grunnleggende for vårt samfunn, og bidrar til å gi mennesker som trenger det en ny sjanse og nye muligheter.

En av hjørnesteinene i det norske samfunnet er høy sysselsetting. For den enkelte betyr det å ha en jobb både personlig utvikling, stabil inntekt og deltagelse på en sosial arena. Når mange av oss er i jobb, blir finansieringen av velferdsordningene sterkere og tryggere. Det å stå utenfor arbeidslivet er derfor en utfordring ikke bare for den enkelte, men for hele samfunnet. Regjeringen vil arbeide på bred front for å inkludere flere mennesker i arbeidslivet.

Gode helse- og omsorgstjenester når behovet oppstår skaper trygghet. Mange venter unødvendig lenge, eller får et for dårlig omsorgstilbud. Dette gjør at sykdom forverrer seg, folk blir sykmeldte og faller ut av arbeidslivet, og det skaper utrygghet.

Regjeringen vil derfor gjennomføre en stor reform i helsevesenet. Pasientenes rettigheter skal styrkes og den enkelte skal få rett til fritt behandlingsvalg. Det vil sikre at pasienter slipper å stå i kø når det er ledig kapasitet hos private og ideelle aktører.

Regjeringen vil løfte de som sitter nederst ved bordet i helsevesenet; rusavhengige og personer med psykiske lidelser. Helseforetakene skal pålegges å prioritere disse pasientgruppene høyere. Tilbudet skal forbedres, fra lavterskeltilbud til et bedre ettervern.

Våre eldre og pleietrengende fortjener et bedre tilbud. Staten må ta et større ansvar for å få til en utbygging av kapasiteten i omsorgen. Regjeringen vil utvikle en omsorgssektor som i større grad preges av kvalitet og aktivitet. De siste årene av livet må ha et meningsfylt innhold, også for eldre som rammes av demens og andre lidelser. Mestring i eget liv må vektlegges sterkere, blant annet gjennom økt satsing på rehabilitering.

Et sterkere sosialt sikkerhetsnett

Vårt samfunn har godt utbygde velferdsordninger. På tross av at det er mye som kan bli bedre, har de fleste av oss tilgang til de tilbudene vi har behov for. Velferdsordningene har blitt bygget ut gjennom mange år og under skiftende politiske flertall. Likevel er det fortsatt mennesker som ikke får den hjelpen de trenger, og som opplever store vanskeligheter og problemer.

Regjeringen vil tette hullene i sikkerhetsnettet for grupper som i dag faller igjennom. Det innebærer blant annet å sikre mer likeverdige vilkår for barn som vokser opp i fattige familier. Flere voksne som mangler grunnleggende ferdigheter må få et tilbud om lese- og skriveopplæring. Tilbudet innen rus og psykisk helse må styrkes. Barn i barnevernets omsorg og ungdom under rusbehandling må sikres et godt og individuelt tilpasset utdanningstilbud.

Levende lokaldemokrati

Regjeringen vil styrke lokaldemokratiet og gjennomføre en kommunereform. Større og mer robuste kommuner kan få større oppgaver og ta mer ansvar enn dagens kommuner. Fylkesmannens mulighet til å overprøve lokale folkevalgte forsamlinger må begrenses.

Regjeringen vil foreta en gjennomgang av oppgavene til fylkeskommunene, fylkesmennene og staten med sikte på å gi mer makt og myndighet til mer robuste kommuner. Større frihet til å finne lokalt tilpassede løsninger vil øke kvaliteten på velferdstjenestene.

Regjeringen vil endre inntektssystemet slik at kommunene får beholde en større del av verdiskapingen der hvor verdiene skapes.

2 – Arbeid og sosial

Arbeidsmarkedet

Regjeringens mål er et trygt og fleksibelt arbeidsmarked som sikrer lav arbeidsledighet og høy sysselsetting. Et velfungerende arbeidsmarked er avgjørende for at hver enkelt skal kunne realisere sine drømmer og ambisjoner, og at det skal lønne seg å jobbe.

Noen grupper har utfordringer med å komme seg i arbeid, eller med å holde seg i arbeid over tid. Dette gjelder spesielt funksjonshemmede, innvandrere og unge mennesker uten fullført utdanning. Psykiske helseutfordringer har blitt en viktig årsak til sykefravær og frafall fra arbeidslivet. Regjeringen vil iverksette tiltak for å gjøre det enklere å være delvis i arbeid i perioder med psykisk sykdom, og på den måten unngå varig uførhet. Det skal foretas en full gjennomgang av NAV, med sikte på å avbyråkratisere etaten for brukerne, for å hjelpe flere fra trygd til arbeid.

Regjeringen vil:

- Beholde fast ansettelse som hovedregelen i arbeidsmiljøloven.
- Legge til rette for et åpent arbeidsliv, blant annet gjennom å utvide adgangen til bruk av midlertidige ansettelser slik at reglene for privat sektor blir mer like reglene i staten.
- Øke satsingen på lønnstilskudd og arbeidstrening i ordinære virksomheter, i samspill med attføringsbedrifter som tilbyr arbeidsmarkedstiltak.
- Stille klarere kvalitets- og resultatkrav til leverandørene av arbeidsmarkedstiltak.
- Utrede et tidsbegrenset jobbskattefradrag ved overgang fra trygd til arbeid.
- Utrede et system med arbeid for trygd/sosiale ytelser for unge som står i fare for å falle permanent ut av arbeidslivet.
- Bedre betingelsene for bruk av sosiale entreprenører og frivillig sektor i velferdssystemet.
- Utrede et incentivbasert system for å gi flere mulighet til å formidle folk inn i arbeidslivet.
- Legge til rette for at uføre skal kunne ta i bruk restarbeidsevnen ved å gjennomføre uførereformen. Det vil være et mål at uføregraden i hvert tilfelle skal reflektere den reelle arbeidsevnen, og at gradert uføretrygd skal tas i bruk i større grad enn i dag.
- Levealderjustere uføres alderspensjon på lik linje med øvrige pensjonister.
- Gå gjennom dagens velferdsordninger for å sikre at det lønner seg å jobbe, herunder utrede barnetillegget i uføretrygden.
- Vurdere tiltak som kan begrense og stanse trygdeeksport, men innenfor de internasjonale avtalene Norge er bundet av.
- Følge opp Brochmann-utvalgets anbefalinger om en omlegging av stønader fra kontantytelser til tjenester.
- Reformere ordningene med omsorgslønn og pleiepenger for foreldre med syke og funksjonshemmede barn som oppfølging av Kaasa-utvalgets innstilling.
- Foreta en helhetlig gjennomgang av hjelpemiddelpolitikken i løpet av valgperioden.

Funksjonshemmede

Regjeringens visjon er et samfunn der alle kan delta. De aller fleste har utdanning og arbeid som målsetning, og har forventninger om å leve frie og selvstendige liv. Det må legges til rette for funksjonshemmede i arbeidsliv og dagligliv, både fordi samfunnet trenger arbeidskraften og for at den funksjonshemmede skal kunne delta i fellesskapet på arbeidsplassen. Derfor vil regjeringen arbeide for å styrke ordningene som legger til rette for funksjonshemmede i arbeidslivet.

I 2013 vedtok Stortinget å ratifisere FN-konvensjonen for funksjonshemmede. Likevel møter personer med nedsatt funksjonsevne fortsatt barrierer som hindrer like muligheter til aktivitet og deltakelse. Regjeringen vil arbeide for å følge opp konvensjonens intensjon om et samfunn med plass til alle uavhengig av funksjonsevne.

Regjeringen vil:

- Legge bedre til rette for funksjonshemmede i arbeidslivet, blant gjennom å styrke tilretteleggingsgarantien og funksjonsassistentordningen.
- Rettighetsfeste brukerstyrt personlig assistanse (BPA).
- Arbeide videre for et universelt utformet samfunn.
- Gjennomgå ordningen med ledsagerhjelp for døvblinde, og praktiseringen av denne, for å sikre reell mulighet til deltakelse i trening og fritidsaktiviteter.
- Gjennomgå forsøksordningen med servicehunder med sikte på å gjøre den mer lik ordningen med førerhund for blinde og svaksynte.

Arbeidsliv

Regjeringen vil jobbe for et velfungerende trepartssamarbeid, høy produktivitet og høy trivsel blant arbeidstakerne. Det vil sikre et godt arbeidsliv for alle. Samtidig har norsk arbeidsliv noen utfordringer. Mange arbeidstakere ønsker mer fleksibilitet som gjør det enklere å kombinere jobb og privatliv. Innen en rekke yrkesgrupper er det en høy andel som jobber ufrivillig deltid. Vi må også senke terskelen for å komme inn på arbeidsmarkedet for mennesker med lav utdanning.

Mange yrkesgrupper og arbeidsplasser har et høyt sykefravær. Regjeringen vil jobbe sammen med partene i arbeidslivet for å få ned sykefraværet, og legge til rette for at flest mulig skal kunne delta i arbeidslivet. Samtidig vil det alltid være en del personer som er for syke til å jobbe. Disse skal sikres en anstendig og forutsigbar inntekt.

Sterk internasjonal konkurranse gjør at kravene til konkurransekraft og omstilling blir større. De neste tiårene vil det bli færre arbeidstakere per pensjonist, og vi vil møte bemanningsutfordringer særlig innenfor pleie- og omsorgssektoren. Regjeringen vil derfor legge til rette for en best mulig anvendelse av arbeidskraften både i privat og offentlig sektor.

Selv om norsk arbeidsliv i all hovedsak preges av ryddige og ordentlige forhold, er noen bransjer preget av sosial dumping og uakseptable lønns- og arbeidsvilkår. Dette er uakseptabelt, både for arbeidstakerne som rammes og for konkurrerende bedrifter som følger loven. Regjeringen vil derfor fortsette arbeidet mot sosial dumping.

Regjeringen vil:

- Myke opp arbeidsmiljøloven, blant annet når det gjelder gjennomsnittsberegning av arbeidstid, alternative turnusordninger og uttak av overtid.
- Nedsette et arbeidstidsutvalg etter modell fra skift/turnusutvalget for å utrede hvordan arbeidskraften best mulig kan tas i bruk i de kommende tiårene.
- Fortsette arbeidet mot sosial dumping ved å styrke Arbeidstilsynet, evaluere tiltakene mot uakseptable lønns- og arbeidsvilkår som hittil er satt i verk og vurdere nye tiltak. Allmenngjøringsordningen videreføres.
- Arbeide for å redusere bruken av ufrivillig deltid og midlertidighet i offentlig sektor, samt arbeide for å etablere en heltidskultur i arbeidslivet.
- Legge til rette for et organisert arbeidsliv og et velfungerende trepartssamarbeid gjennom å videreføre fagforeningsfradraget på 2013-nivå.
- Videreføre et fradrag for store sykdomsutgifter på 2013-nivå.
- Legge til rette for at eldre skal kunne stå lenger i arbeidslivet, blant annet ved å gå gjennom alle lovbestemte aldersgrenser i arbeidslivet i samråd med partene.
- Legge om overgangsstøtten og innføre klarere krav til aktivitet.
- Videreføre dagens sykelønnsordning.
- Arbeide for å redusere sykefraværet, blant annet gjennom en ny IA-avtale, innføring av nasjonale mål om økt bruk av gradert sykemelding og tidligere intervensjon i sykemeldingsperioden.
- Sikre større forutsigbarhet og mer likebehandling i sykemeldingsprosessen ved å innføre veiledende, normerte sykemeldingsperioder, men hvor legens beslutning veier tyngst.
- Stille krav om at ingen skal kunne sykemeldes mer enn 6 måneder av sin egen fastlege.

Pensjon

Regjeringen er opptatt av å sikre en trygg og verdig alderdom. Pensjon er en opptjent rettighet som man betaler inn til gjennom et yrkesaktivt liv. Derfor er det viktig at folk føler trygghet for sine pensjonsrettigheter og at pensjonssystemet er så enkelt og oversiktlig som mulig. Det er viktig å stimulere til privat pensjonssparing. Det er positivt både for samfunnet og for husholdningene at den enkelte bidrar til å sikre egen økonomisk trygghet i pensjonstilværelsen.

På sikt blir det færre arbeidstakere per pensjonist i Norge. For å sikre økonomisk bærekraft i velferdssamfunnet skal pensjonsforliket ligge fast.

Regjeringen vil:

- Trygge fremtidens pensjoner gjennom en ansvarlig økonomisk politikk.
- Fortsette gjennomføringen av pensjonsreformen i både privat og offentlig sektor. Dette innebærer blant annet at man sammen med partene i arbeidslivet finner løsninger som reduserer forskjellene mellom pensjonssystemene i privat og offentlig sektor.
- Videreføre statens bidrag til avtalefestet pensjon i privat sektor.
- Legge til rette for trygge og forutsigbare rammer for privat pensjonssparing og private tjenestepensjonsordninger.

- Stimulere til privat pensjonssparing gjennom å øke de årlige sparebeløpene og vurdere innføring av lik sats i beskatning ved sparing og uttak.
- Redusere avkortingen av pensjon for gifte og samboende pensjonister fra 15 til 10 prosent.

Tiltak mot fattigdom

Regjeringen vil jobbe for at Norge skal være et land med små forskjeller og minimal fattigdom. De viktigste tiltakene for å bekjempe fattigdom er en god skole som utjevner sosiale forskjeller og et åpent arbeidsliv med plass til alle. Likevel vil det finnes mennesker som står utenfor viktige sosiale arenaer på grunn av dårlig økonomi eller dårlige levekår. Regjeringen mener det er en viktig samfunnsoppgave å sikre at også disse får den hjelpen de trenger.

Det må arbeides på bred front for å hindre at mennesker faller utenfor. Regjeringen vil føre en bedre politikk for integrering (kapittel 3). Det er også viktig med en god politikk for å hjelpe familier som rammes av rusproblematikk og psykiske helseutfordringer (kapittel 9). Uavhengig av årsaken til at mennesker faller utenfor, må samfunnet stille opp og hjelpe dem tilbake i arbeidslivet. For dem som blir varig uføre må det også være gode ordninger.

Barn rammes også av fattigdom. Regjeringen vil derfor utarbeide en tiltakspakke rettet mot barn som vokser opp i fattige familier, jf samarbeidsavtalen. Regjeringen vil gjøre det mulig for flere barn å delta på viktige sosiale arenaer. Derfor skal det innføres en bedre sosial profil på foreldrebetalingen for barnehage og SFO. Regjeringen vil også styrke tiltak som fremmer sosial integrasjon for utsatte barn og unge, for eksempel fritidsaktiviteter.

Regjeringen vil:

- Gjøre det mer lønnsomt å jobbe, spesielt for personer med lave inntekter, blant annet ved å heve minstefradraget i inntektsbeskatningen.
- Videreføre sosialhjelpen som en kommunal, skjønnsbasert ordning.
- Begrense adgangen til å regne med mindreårige barns inntekt ved beregning av sosialhjelp.
- Innføre krav til aktivitet for sosialhjelpsmottakere, med særlig fokus på lavterskeltiltak og arbeidstrening rettet mot unge for å sikre en permanent overgang til arbeidslivet.
- Øke engangsstøtten ved fødsel og adopsjon.
- Legge til rette for at flere får mulighet til å benytte tilbud om barnehageplass gjennom differensiert foreldrebetaling.
- Tilby gratis barnehageplass for barn med foreldre i introduksjonsordningen.
- Inngå en avtale med kommunene som gjør det mulig å differensiere betalingen av SFO basert på inntekt.
- Sikre at flere kan delta på viktige sosiale arenaer, uavhengig av foreldrenes inntekt, gjennom å etablere lokale ordninger for utstyrlån og kontingentstøtte.
- Ta alle gode krefter i bruk ved å styrke støtteordningene til frivillige organisasjoner som driver sosial inkludering i lokalsamfunnene.
- Bidra til at barn som vokser opp i fattige familier skal kunne delta på ferier i regi av frivillige organisasjoner.

3 – Barn, familie og inkludering

Familiene er våre sterkeste sosiale fellesskap, og er viktige tradisjons- og kulturbærere. Regjeringen ønsker å styrke familiens stilling i det norske samfunnet. Familien skaper og sikrer en trygg ramme om barns oppvekst, uansett hvilken form den enkelte familie måtte ha. Menneskets egenverdi og selvspekt står sentralt i regjeringens familiepolitikk.

Barnefamiliene

Barn og familier er forskjellige og de har ulike behov. Derfor må hver enkelt familie sikres fleksibilitet og frihet til å velge de løsningene som passer dem best. Velfungerende familier gir trygghet og tilhørighet, og skaper rom for utvikling. Regjeringen vil sikre familiene valgfrihet ved å tilby et større mangfold av løsninger for barnefamiliene.

Barns rett til en trygg oppvekst er grunnleggende. Regjeringen vil sikre barn som vokser opp i fattige familier mer likeverdige muligheter. Barna selv kan på ingen måte lastes for foreldrenes situasjon. Regjeringen vil derfor utarbeide en tiltakspakke rettet mot barn som vokser opp i fattige familier.

Barn har rett til begge sine foreldre, og det er foreldrenes ansvar å gi barna trygghet, omsorg og kjærlighet. Det er viktig at samfunnet har gode ordninger for å ivareta barn som likevel ikke opplever dette i hjemmet.

Regjeringen vil:

- Bevare kontantstøtten, og utvide ordningen til å inkludere toåringer.
- Utrede omgjøring av kontantstøtten til en lovpålagt kommunal ytelse.
- Øke engangsstøtten ved fødsel og adopsjon.
- Forenkle regelverket for foreldrepermisjon.
- Innføre en selvbetjent nettløsning for uttak av foreldrepermisjon.
- Fedrekvoten settes til 10 uker. Det åpnes for en tillitsbasert unntaksordning etter objektive kriterier. Kriterier som åpner for unntak knyttes til sykdom, fars arbeidsledighet under mors permisjonstid, fars arbeidsopphold i utlandet, selvstendige næringsdrivende/eneaksjonærer samt mors arbeidssituasjon, jf samarbeidsavtalen.

Barnevern og familievern

Barn er sårbare og har et særlig behov for beskyttelse og omsorg. Regjeringen vil bidra til å etablere et tettere samarbeid mellom barnevern, helsestasjoner, barnehage, skole, politi og NAV for å unngå at barn blir kasteballer mellom offentlige etater. Regjeringen vil også bidra til et bedre og mer forpliktende samarbeid mellom barnevernet og barne- og ungdomspsykiatrien.

Det er barnets beste som skal være utgangspunktet for barnevernstiltakene. Det er avgjørende at det kommunale barnevernet, som først møter barna, evner å fange opp og hjelpe barn som trenger profesjonell hjelp. For å styrke barns rettsikkerhet, vil regjeringen innføre en lavterskel klageordning for barn i barnevernets omsorg. Regjeringen vil sikre at alle kommuner skal være tilknyttet en

vaktordning for barn i krise. Barns beste må veie tyngre enn foreldrenes ønsker ved spørsmål om samvær, varig omsorgsovertakelse og adopsjon. Barnevernet må få større adgang til å gi nødvendige hjelpetiltak, også uten samtykke der det er nødvendig for å forebygge omsorgsovertagelse.

Et godt familievern må være tilpasset den enkelte families behov. Regjeringen vil bygge sin politikk for familievern rundt prinsippet om forebyggende arbeid og tidlig innsats for å sikre gode oppvekstvilkår.

Regjeringen vil:

- Skille den overordnede styringen og utviklingen av sektoren fra driften av barnevernstiltakene. Omfanget av statlig barnevernsbyråkrati reduseres.
- Gi kommunene rett til fritt å velge barnevernstiltak, etter en vurdering av kvalitet, pris og hva som gir best hjelp til det enkelte barn, uavhengig av hvem som leverer tiltaket.
- At kommuner med nødvendig kompetanse kan gis et helhetlig faglig og økonomisk ansvar for barnevernstjenesten. I en kommunereform vil kommunenes mulighet til å sikre et godt barnevern være et viktig element.
- Sikre full åpenhet om innhold, kvalitet og pris i barnevernstilbudet og innføre godkjennings- og kontrollordninger med kvalitetskriterier for institusjonene.
- Åpne for at flere barnevernsaktører kan rekruttere fosterforeldre og styrke støtteapparatet rundt fosterfamiliene.
- Gjennomgå balansen mellom institusjons- og fosterhjemstilbudet og ved behov utrede hvordan fosterhjemsomsorgen kan styrkes.
- Gi barn under barnevernets omsorg bedre tilpasset skolegang.
- Gjennomgå reglene om ettervern for å gi flere en god oppfølging etter fylte 18 år.
- Prioritere tiltak som sikrer at barn under barnevernets omsorg i større grad får vokse opp sammen med sine søsken.
- Bedre muligheten for at barn kan vokse opp i fosterfamilier med biologisk tilknytning.
- Evaluere fylkesnemndene, samt utrede særdomstoler for saker knyttet til barn og familie.
- Likestille foreldrene som omsorgspersoner, med samme rettigheter, men sikre at hensynet til barnets beste alltid veier tyngst i saker om barnefordeling og samvær.
- Gjennomgå bidrags- og støtteordninger knyttet til omsorg for barn for å utvikle et enklere og mer rettferdig regelverk.
- Utrede en lovendring med sikte på endring av foreldreretten og samværsretten til barn der far/stefar eller mor/stemor har blitt dømt for alvorlige overgrep mot egne barn/stebarn.
- Styrke tilsynet med barnevernet.

Likestilling

Regjeringens mål er at alle skal ha like muligheter og frihet til å treffe egne valg. Regjeringen vil styrke likestillingen og skape et bedre diskrimineringsvern for alle. Derfor vil regjeringen fremme forslag om en universell likestillings- og antidiskrimineringslov. Vold i nære relasjoner, utdanning, arbeidsliv og integrering er viktige innsatsområder i et likestillingsperspektiv. Det er også behov for å styrke kvinneperspektivet i utviklingspolitikken. Regjeringen vil styrke kompetansen i det samlede offentlige hjelpeapparatet og bedre koordineringen av arbeidet mot vold og tvang i nære relasjoner.

Regjeringen ønsker å gjennomføre et kompetanseløft for de kvinnedominerte yrkene, blant annet i barnehage-, pleie- og omsorgssektoren. Mange kvinner ønsker å starte innovative bedrifter innen pleie- og omsorgssektoren. Sterkere næringsfokus på forskningen innen sektoren kan, i kombinasjon med et etableringsprogram, bidra til at flere slike bedrifter etableres.

Regjeringen vil

- Fremme en universell likestillings- og antidiskrimineringslov.
- Sikre LHBT-personers rettigheter, bidra til åpenhet og aktivt motarbeide diskriminering.
- Styrke krisesentrene og følge opp evalueringen som er gjennomført.
- Fremme tiltak med sikte på at flere skal velge utradisjonelle utdanninger og karrierer, for å bidra til et mindre kjønnsdelt arbeidsliv.
- Bygge sin likestillingspolitikk på positive, stimulerende, virkemidler fremfor kvotering.
- Bekjempe kjønnslemlestelse
- Styrke språkopplæring og andre målrettede tiltak slik at flere kvinner med minoritetsbakgrunn kan delta i arbeidslivet.
- Styrke frivillige organisasjoner som særlig bidrar til integrering av innvandrere- og flyktningekvinner i det norske samfunnet.
- Styrke offeromsorgen.
- Styrke arbeidet mot menneskehandel, vold i nære relasjoner og seksualisert vold mot kvinner.
- Prioritere utdanning, og særlig for jenter, sterkere i utviklingspolitikken.
- Styrke arbeidet mot seksualisert vold i krigs- og konfliktsituasjoner, og særlig følge opp sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet.

Integrering

Innvandring har bidratt til økonomisk vekst i Norge og gjort oss til en mer mangfoldig nasjon. Kunnskap, kompetanse og mangfold bidrar til økt innovasjon og næringsutvikling. Samtidig som innvandring gjør oss til en mer mangfoldig nasjon, ser vi utfordringer knyttet til integrering.

Det er en utfordring at mange som har utdanning og kompetanse med seg fra hjemlandet i liten grad får godkjent og benyttet kompetansen. Det er også et problem, både for samfunnet og den enkelte, at det er for lav yrkesdeltakelse blant innvandrerkvinner.

Mennesker som har fått lovlig opphold i landet skal møtes med krav om å bidra og delta i det norske samfunnet. Integreringspolitikken må ha som mål at innvandrere skal føle tilhørighet og tilknytning til det norske samfunnet. Alle norske statsborgere er fullverdige medlemmer av samfunnet, med de plikter og rettigheter det medfører. Deltakelse i arbeidsliv og gode norskkunnskaper er nøklene til inkludering i det norske samfunnet. Arbeid gir tilhørighet, fellesskap, nettverk og mulighet til selvhjelpenhet. Arbeidsinntekt gir også mulighet for å komme inn på boligmarkedet.

Gode norskkunnskaper vil i de fleste tilfeller være en forutsetning for å få jobb. Derfor vil regjeringen styrke språkopplæringen for alle med minoritetsbakgrunn og koble gratis kjernetid i barnehage til krav om deltakelse i aktivitet eller norskopplæring. Regjeringen vil kartlegge barns språkferdigheter

og gi språkopplæring til barn med behov for dette før skolestart. Tilbudet skal også omfatte barn som ikke går i barnehage. Regjeringen vil bruke leksehjelp og sommerskole for å nå barn med spesielle språkutfordringer.

Regjeringen vil:

- Sikre at alle som innvilges norsk statsborgerskap skal beherske et minimum av norsk muntlig og gjennomføre en test i samfunnskunnskap. Prøven skal bestås, men med rimelige unntaksbestemmelser, jf samarbeidsavtalen.
- Sikre at barn ikke uteblir fra skolen uten lovlig grunn, ved å pålegge skoleeier å ha rutiner for oppfølging. Det skal også føres kontroll med elevregisteret i skolen opp mot folkeregisteret.
- Sørge for raskere godkjenningsordninger, bedre realkompetansevurdering og tilbud om oppdatering av kompetanse for å sikre at utdanningen innvandrere allerede har, kan brukes i Norge.
- Øke andelen minoritetskvinner som deltar i arbeidslivet, blant annet ved å styrke og målrette "Ny sjanse-programmet".
- Samarbeide med innvandrersorganisasjoner og kulturelle og religiøse samfunn for å sikre at enkeltgrupper ikke faller utenfor.
- Endre utlendingsforskriften slik at asylsøkere og andre uten innvilget oppholdstillatelse gis mulighet til å delta i ulønnet frivillig arbeid for humanitære organisasjoner, idrettslag og lignende.
- Styrke det lokale integreringsarbeidet gjennom å gi kommuner og frivillige organisasjoner ressurser til å drive integreringsarbeid.
- Styrke mottaksskolene og bedre kontrollen av elevers kunnskaper før de overføres fra mottaksskole til annen grunn- eller videregående skole.
- At alle elever raskest mulig får tilpasset opplæring etter den ordinære lærerplanen i norsk.
- Styrke bosettingsarbeidet i kommunene og se på innretningen i tilskuddsordningene.
- Prioritere kvoteflyktninger med størst sjanse for vellykket integrering.

4 – Justis, beredskap og innvandring

Justis

Regjeringen vil bygge sin politikk på den enkeltes behov for trygghet i hverdagen. Beredskapen i Norge må styrkes, og grunnbemanningen i politiet må heves. Sammenhengen i strafferettskjeden må prioriteres. Regjeringen vil forsterke innsatsen for soningsoverføring og retur av kriminelle utlendinger.

Regjeringen vil føre en justispolitikk som sikrer den enkeltes behov for trygghet og rettsikkerhet. Kriminalitetsbekjempelse må skje innenfor rammene av grunnleggende rettsstatsprinsipper. Trygghet er en del av den norske velferden og viktig for den enkeltes frihet og livskvalitet. For å sikre trygge lokalsamfunn, og for å redusere hverdagskriminalitet, vil regjeringen arbeide for å skape balanse i strafferettskjeden. Hensynet til ofre og pårørende skal vektlegges i hele strafferettskjeden.

I kampen mot kriminalitet, er et aktivt forebyggende arbeid svært viktig. Dette arbeidet må involvere lokalsamfunn, frivillige organisasjoner, idrettslag, skolen og kommunen, i tillegg til politiet og kriminalomsorgen. Det må utvikles modeller som i større grad stimulerer kommuner og lokalsamfunn til å prioritere forebyggende arbeid.

Regjeringen vil omstrukturere politiet for å skape en handlekraftig og moderne organisasjon som skal bli enda bedre til å forebygge og bekjempe kriminalitet. Dette vil skje ved sammenslåing av politidistrikter til færre og mer robuste politiregioner. Målsettingen med det nye nærpoltiet er at politiet skal være operativt, synlig og tilgjengelig, med kapasitet til å etterforske og påtale kriminelle handlinger.

Dette vil kreve økt grunnbemanning i politiet. Regjeringens målsetting er to politifolk pr 1 000 innbyggere innen 2020. Et sterkere nærpolti vil skape mer trygghet. Det vil derfor bli innført en garanti for at antallet nye og ledige stillinger i politiet øker tilsvarende antallet studenter som består Politihøgskolen inntil målet er nådd. Samtidig vil regjeringen supplere dagens politiutdanning med andre studietilbud ved Politihøgskolen. Målet er å rekruttere personer med andre typer kompetanse som politiet trenger ved å tilby disse en kortere innføring i politiarbeid.

Regjeringen vil evaluere domstolsstrukturen og modernisere domstolene. Målet er raskere behandlingstid og økt kapasitet. Regjeringen vil øke rettsikkerheten ved å endre juryordningen.

Kriminalomsorgen skal bygges ut og videreutvikles for å sikre rask, god og effektiv straffegjennomføring. Ved gjennomføring av straff og tilbakeføring til samfunnet, må det sikres at domfelte får en reell mulighet til å leve et liv uten kriminalitet. God tilbakeføring til samfunnet forutsetter et godt og nært samarbeid mellom flere aktører, engasjerte frivillige og offentlige etater.

Regjeringen vil:

- Sikre at organiseringen av nærpoltiet medfører økt operativ kapasitet og økte midler til forebygging.
- Styrke arbeidet mot menneskehandel og overgrep mot barn, herunder spredning av overgrepssbilder av barn.
- Forebygge rekruttering til kriminelle miljøer og voldelige ekstremistiske grupperinger.

- Øke kompetansen i politiet og rettsvesenet om vold i nære relasjoner og tilfeldig vold mot mennesker fra utsatte grupper.
- Redusere antall mål og oppgaver i politiet, for å konsentrere innsatsen om kjerneoppgavene.
- Sikre finansieringen av ny IKT-plattform i politiet.
- Åpne for generell bevæpning i de politidistrikter der politiet selv mener det er den beste løsningen.
- Gi Toll- og avgiftsetaten begrenset politimyndighet.
- Åpne for bruk av flere akkrediterte leverandører av DNA-analyser.
- Utrede etablering av hurtigdomstoler innenfor avgrensede områder.
- Heve straffnivået der gjerningspersonen har begått flere straffbare forhold.
- Evaluere sexkjøpsloven, og legge frem en stortingsmelding på bakgrunn av evalueringen. De sosialpolitiske virkemidlene overfor prostituerte i en vanskelig situasjon skal forsterkes, jf samarbeidsavtalen.
- Gå imot bruk av religiøse klesplagg og symboler i forbindelse med statlig makt- og myndighetsutøvelse.
- Fjerne foreldelsesfristen for drap og seksuelle overgrep mot barn.
- Vurdere nye erstatningsordninger for ofre for kriminalitet.
- Åpne for at kommunene kan innføre et forbud mot tigging i lokale politivedtekter for å bekjempe menneskehandel og annen organisert kriminalitet.
- Øke soningskapasiteten ved å bygge flere fengselsplasser.
- Etablere flere tilpassede fengsler for utenlandske innsatte som ikke skal tilbakeføres til det norske samfunnet.
- Jobbe for at flere kriminelle utlendinger skal sone straffen i hjemlandet, og om nødvendig finansiere eventuelle kostnader knyttet til dette.
- Evaluere straffegjennomføringen med elektronisk kontroll for å sikre en mer treffsikker bruk av ordningen.
- Skjerpe vilkårene for prøveløslatelse, spesielt ved alvorlige forbrytelser. Gjennomgå vilkårene for løslatelse fra forvaring.
- Øke bruken av frivillige og ideelle organisasjoner i kriminalomsorgen, både under soning og ved tilbakeføring til samfunnet.
- Utrede etableringen av et nasjonalt kompetansesenter for offer- og pårørendeomsorg.

Beredskap

Samfunnets og borgernes sikkerhet er den viktigste av statens kjerneoppgaver. Terror, alvorlig kriminalitet, naturkatastrofer, ekstremvær samt digitale angrep mot myndighetsorganer, privatpersoner eller selskaper utgjør noen av dagens trusler. I avveiningen mellom åpenhet og sikkerhet må vi være bevisste på risikoene som følger av et åpent samfunn. Bedre koordinering, rolleavklaring og samtrening mellom aktørene på beredskapsområdet er nødvendig for å gjøre samfunnet best mulig forberedt på alvorlige hendelser. For at beredskapen skal styrkes, er det avgjørende at alle nivåer i forvaltningen involveres, også den øverste ledelsen.

Dagens fire grunnleggende prinsipper for beredskapsarbeidet skal videreføres: Ansvar, nærhet, likhet og samvirke. Regjeringen vil løfte frem ansvar og samvirke som overordnet og styrende, særlig ved større sektorovergrepene kriser.

Regjeringen vil forsere arbeidet med etablering av et nasjonalt beredskapssenter i Oslo-regionen og utrede en beredskapssenterstruktur for å ivareta beredskapen i hele landet.

Arbeidet med sikkerhet, beredskap og etterretning er i dag fordelt på en rekke ulike etater og tilsyn. Dette gjelder hele kjeden, fra etterretning, analyse, planlegging, tilsyn og tilsynsoppfølging og gjennomføring av forebyggende tiltak, til konkret gjennomføring av operasjoner, håndtering av kriser, evaluering og oppfølging. Manglende koordinering og helhetlig oversikt kan føre til at samfunnet ikke er godt nok rustet til å håndtere alvorlige hendelser.

Internett og mobil kommunikasjon gir enorme muligheter for innovasjon, ytringsfrihet og demokratiutvikling. Samtidig som mulighetene til utvikling øker, blir vi også mer avhengige av teknologien. Økt sårbarhet og større risiko kommer derfor som en følge av denne utviklingen.

Regjeringen vil:

- Etablere et nasjonalt beredskaps- og sikkerhetslement ved Statsministerens kontor (SMK). Denne funksjonen skal ivareta den overordnede koordineringen og oppfølgingen av sikkerhets- og beredskapsarbeidet på tvers av departementene og bidra til å løfte og klargjøre ansvar. Slik bringes statsministeren tettere på de overordnede og strategiske vurderingene knyttet til samfunnets og borgernes sikkerhet. Det sikrer at uklarheter og uenigheter mellom berørte departementer og etater utredes og løses. Departementene beholder operativt ansvar innen egen sektor.
- Se på muligheten for å styrke samordningen gjennom en samlokalisering av enhetene i justissektoren som befinner seg i hovedstadsområdet.
- Sikre at den nasjonale beredskapskapasiteten styrkes gjennom oppfølgingen av politianalysen.
- Presisere og avklare etatenes beredskapsansvar. Gjennomgå tilsynsansvar og ansvar for oppfølging av tilsyn innen hele beredskaps- og sikkerhetsområdet.
- Involvere aktørene i beredskapssektoren, private selskaper og ideelle organisasjoner i større grad i planlegging og øvelser.
- Sikre anskaffelsen av nye redningshelikoptre.
- Forsterke redningstjenesten.
- Modernisere og forsterke den sivile kriseberedskapen i Sivilforsvaret.
- Definere myndighetenes ansvar for sikkerheten i kritisk, digital infrastruktur. Ansvar samles i ett departement. Styrke beredskapen for cyberkriminalitet og cyberangrep.
- Forbedre prosedyrene for Forsvarets bistand til politiet.
- Styrke det nordiske samarbeidet om krise- og beredskapsarbeid.

Nødnett

Nødnettet er helt sentralt for Norges beredskap. Arbeidet med å få på plass et robust, felles nødnett, basert på moderne teknologi, er en viktig satsing på samfunnssikkerhet og styrket beredskap.

Regjeringen vil:

- Legge frem en sak om status for utbyggingen av nødnettet med vurdering av fremdriftsplan, budsjett og måloppnåelse.
- Sikre at organisasjoner som driver med redningsarbeid har anledning til å benytte det nye nødnettet i praksis.

Innvandring

Samarbeidsavtalen mellom Venstre, Kristelig Folkeparti, Fremskrittspartiet og Høyre om utlendingsfeltet er gjengitt under. Regjeringen vil følge opp denne avtalen.

Avtale mellom Venstre, Kristelig Folkeparti, Fremskrittspartiet og Høyre om utlendingsfeltet.

A: Innledning

Innvandring er en kilde til mangfold, nye impulser og kulturell utveksling. Variasjon bidrar til nyteknisk, innovasjon og kreativitet. Samtidig som innvandring har bidratt til økonomisk vekst i Norge og gjort oss til en mer mangfoldig nasjon, ser vi utfordringer knyttet til innvandring og integrering. Folkeforflytninger setter det norske samfunnet på prøve, uansett årsak. Ikke minst gjelder det den norske velferdsstatens bærekraft. Det er derfor nødvendig å regulere innvandringen.

Asylinstituttet er et meget viktig verktøy for å gi beskyttelse til mennesker som er reelt truet, og må ikke misbrukes i noen form. Norge skal oppfylle sine internasjonale forpliktelser og hjelpe flyktninger. Asylstatus skal innvilges etter individuell behandling og grundig vurdering av søknaden.

Innvandringen til Norge motivert av arbeid og familiegjenforening/-etablering er i dag mange ganger større enn innvandringen som følge av flukt. Det er et gode at arbeidsinnvandrere ønsker å skape seg en fremtid i Norge. Kunnskap, kompetanse og mangfold bidrar til økt innovasjon og næringsutvikling. Arbeidsinnvandringspolitikken må gi mulighet for opphold på grunnlag av arbeid, også fra land utenfor EØS-området. Særlig må det bli enklere for næringslivet å tiltrekke seg høykompetent arbeidskraft fra andre land.

Alle skal ha samme rettigheter og plikter i Norge, uavhengig av etnisk bakgrunn. Det å stille krav til innvandrere er å vise dem respekt. Samtidig er det viktig med en mer offensiv politikk som sikrer innvandrere tilgang til arbeidsmarkedet.

B: Varig ordning som sikrer sterkere vektlegging av barns situasjon

Barns tilknytning til Norge gjennom flere års botid i Norge skal klargjøres gjennom en regelendring som gjør at utlendingsmyndighetene i større grad vektlegger hensynet til hva som er barnefaglig forsvarlig. Forutsetningen er at foreldrene som hovedregel har medvirket til å avklare sin identitet og bidratt til å muliggjøre retur, men at retur ikke har vært mulig.

C: Engangsløsning for langtidsboende barn og deres familier fra land med returavtale

Definisjon av tid: Utgangspunktet for tidsregningen er når søknaden om opphold første gang ble levert for barnet eller når barnet ble født. Hvis det er dokumentert at barnet i perioden har opphold seg i utlandet, skal denne tiden trekkes fra.

Hvor bor barnet/familien: Vilkåret er at barnet bor i mottak eller på annen måte kan dokumentere opphold i Norge.

Status: Engangsløsningen gjelder de som ikke har en tillatelse, ved at de har fått et endelig avslag, og de som ikke har en ferdigbehandlet sak på en gitt dato.

Engangsløsningen gjelder barn og deres familie (foreldre og enslige søsken under 18 år som oppholder seg sammen med barnet) hvor det er mer enn tre år siden søknad om asyl. Forutsetningen er at foreldrene som hovedregel medvirker til å avklare sin identitet. De må komme fra land med returavtale og søknaden må være registrert før returavtalen trådte i kraft.

D: Lukkede mottak og mer differensierte mottak

1. Igangsette et arbeid for å ta i bruk og gjøre gjeldende bestemmelsene i utlendingslovens §106, første ledd. Herunder vurdere om disse sakene skal kunne behandles av en egen hurtigdomstol før frihetsberøvelse. Loven er;

«En utlending kan pågripes og fengsles når

utlendingen ikke samarbeider om å klarlegge sin identitet i henhold til lovens § 21 eller § 83, eller det er konkrete holdepunkter for å anta at utlendingen oppgir uriktig identitet,

det er konkrete holdepunkter for å anta at utlendingen vil unndra seg iverksettingen av et vedtak som innebærer at utlendingen plikter å forlate riket,

Utlendingen ikke overholder meldeplikt eller pålegg om bestemt oppholdssted etter § 105 første ledd bokstav c, og utlendingen har en sak til behandling som ikke er endelig avgjort eller tidspunktet for utreisefristen ennå ikke er inntrådt,

det er truffet vedtak om utvisning og vedtaket er endelig eller det er ikke gitt utsatt iverksettelse i forbindelse med klage, jf. § 90, og det treffes tiltak mot utlendingen med sikte på utsendelse. Det er et vilkår at utlendingen er utvist på grunn av ilagt straff og at det ut fra utlendingens personlige forhold er fare for at utlendingen vil begå nye straffbare handlinger,

utlendingen ikke gjør det som er nødvendig for å oppfylle plikten til å skaffe seg gyldig reisedokument, og formålet er å fremstille utlendingen for det aktuelle lands utenriksstasjon for å få utstedt reisedokument,

utlendingen er i transitt i norsk lufthavn, med sikte på utsendelse, eller

utlendingen utgjør en trussel mot grunnleggende nasjonale interesser og dette er fastslått i et vedtak i utlendingssaken eller i en instruks fra departementet, og det treffes tiltak mot utlendingen med sikte på utsendelse.»

Utvikle to nye typer mottak; integreringsmottak for dem som venter på bostedskommune og retursentre for personer og familier med endelig avslag. Noen retursentre skal kunne ta imot utlendinger som får frihetsberøvelse etter § 106, første ledd. Retursentre vil ligne ordinære asylmottak når det gjelder standard, bemanning, aktivitetsnivå og beboersammensetting. Forskjellen vil være en større og gjennomgående oppmerksomhet rettet mot retur, samtidig som integreringsperspektivet faller bort. Dette må gjenspeiles i de ansattes kompetanse.

E: Mer effektiv saksbehandling og raskere retur av personer uten lovlig opphold og kriminelle

2. Begrense muligheten for å fremme omgjøringsbegjæringer ved å gjennomføre endringene foreslått i Prop. 180 L (2012-2013) som innebærer raskere og mer effektiv behandling av grunnløse omgjøringsanmodninger. Rettssikkerheten skal ivaretas og ordningen skal evalueres.
3. Styrke den juridiske rettleidingen før første søknad, for å sikre at søknaden som fremmes er mest mulig korrekt og gir et godt grunnlag for å få saken vurdert etter norsk lov.
4. Arbeide med å følge opp NOU 2010:12 og vurdere forslagene om en ny og bedre klageordning for utlendingssaker. Herunder vurdere om oppgaver som i dag ligger i Utlendingnemnda skal overføres til en forvaltningsdomstol. Målet skal være raskere saksbehandling og raskere retur for de uten grunnlag for opphold.
5. Redusere straffenivået som kreves for utvisning av utlendinger som er ilagt straff eller særreaksjon i hjemlandet for forhold som etter norsk lov kan føre til en fengselsstraff i fem år eller mer. Dagens regel er ti år eller mer.
6. Arbeide for flere returavtaler, og bruke Norges posisjon til å sikre flere avtaler.
7. Opprette en hurtigfil for asylsøkere som blir tatt for kriminelle handlinger (som for eksempel besittelse og salg av narkotika), der søknaden behandles raskt og søkeren returneres til opprinnelseslandet ved avslag.
8. Styrke returarbeidet og politiets arbeid med identitet i den innledende asylsaksbehandlingen gjennom Nasjonalt ID-senter. Videreutvikle det nordiske og europeiske samarbeidet på dette området.
9. Bruke utenriktjenesten mer aktivt i regionene hvor det største antallet grunnløse asylsøkere kommer fra til å informere om manglende muligheter for opphold.

F: Familieetablering/familiegjenforening

10. Heve underholdskravet i saker familieetableringssaker, men innføre mer liberale skjønnsvurderinger i forbindelse med herboende eller utlendingens inntektsevne. Hensikten med endringen er å bekjempe tvangsekteskap og sikre at paret kan forsørge seg selv.
11. Heve kravet om botid for permanent oppholdstillatelse fra tre år til fem år. Gjennomgå reglene knyttet til personer som opplever mishandling.
12. I større grad bruke DNA-testing for å avklare identitet i forbindelse med familiegjenforening.
13. Innføre en 24 års-grense for familieetablering, med liberale skjønnsvurderinger, ut fra at hensikten med endringen er å bekjempe tvangsekteskap og sikre at paret kan forsørge seg selv.
14. Utrede en ordning med «kjærlighetsvisum», som ikke stiller krav om forlovelse/planlagt bryllup.

G: Arbeidsinnvandring

15. Etablere flere servicekontor for politi, UDI, NAV og Skatteetaten for å lette tid og byråkrati ved arbeidsinnvandring.
16. Enklere regler for arbeidsinnvandring for høykvalifiserte arbeidsinnvandrere med arbeid, inkludert utrede en modell med forhåndsgodkjenning av større virksomheter.
17. Jobbe for å styrke Schengens yttergrense og styrke samarbeidet med de store mottakerlandene for å hindre at grunnløse asylsøkere reiser fra land til land innenfor Schengen.

H: Integrering

18. Endre utlendingsforskriften slik at asylsøkere og andre uten innvilget oppholdstillatelse gis mulighet til å delta i ulønnet frivillig arbeid for humanitære organisasjoner, idrettslag ol.
19. Alle som søker norsk statsborgerskap skal beherske et minimum av norsk muntlig og gjennomgå en test i samfunnskunnskap. Prøven skal bestås, men med rimelige unntaksbestemmelser.
20. Styrke språkopplæringen for kvinner med minoritetsbakgrunn, og gi flere mulighet til å delta i arbeidslivet. Koble gratis kjernetid i barnehage til krav om deltakelse i aktivitet eller norskopplæring.
21. Kartlegge barns språkferdigheter og gi språkopplæring til barn med svake norskferdigheter før skolestart. Tilbudet skal også omfatte barn som ikke går i barnehage.
22. Sørge for raskere godkjenningsordninger, bedre realkompetansevurdering og tilbud om oppdatering av kompetanse for å sikre at utdanning innvandrere allerede har kan brukes i Norge.
23. Styrke bosettingsarbeidet i kommunene og se på innretningen i tilskuddsordningene.
24. Prioritere kvoteflyktninger med størst sjanse for vellykket integrering.

I: Forfølgelse basert på religion og tilhørighet til sosial gruppe (seksuell legning)

25. Praktiseringen av beskyttelse basert på religion eller tilhørighet til sosial gruppe (seksuell legning) utredes og sammenliknes med UNHCRs retningslinjer og EUs statusdirektiv.

Regjeringen vil:

- Vurdere å øke antall kvoteflyktninger dersom asyltilstrømmingen til Norge avtar.
- Vurdere forbud mot ekteskap mellom fettere og kusiner basert på helsefaglige vurderinger. Gjennomføre en fullstendig gjennomgang av utlendingslovens regler knyttet til familieetablering og -gjenforening med sikte på innstramming.
- At det skal kunne stilles krav om deltakelse på norskopplæring ved utbetaling av arbeidsledighetstrygd.

5 – Økonomi og næringsliv

Den økonomiske politikken

Norge er et land med store muligheter. Vi har en åpen økonomi og en høyt utdannet befolkning. Naturen har skjenket oss store ressurser, og vi har en levestandard i verdenstoppen. Grunnlaget for vår felles velferd er den verdiskapingen som skjer i alle deler av landet. Regjeringen vil basere sin økonomiske politikk på at verdier må skapes før de kan deles, jf samarbeidsavtalen. For at vi også i fremtiden skal ha trygghet for velferd og pensjoner, er det nødvendig med økonomisk vekst. Regjeringen vil legge til grunn et generasjonsperspektiv i den økonomiske politikken.

Regjeringen vil føre en ansvarlig økonomisk politikk basert på handlingsregelen for bruk av oljepenger. Den økte bruken av oljepenger skal vris i retning av investeringer i kunnskap og infrastruktur samt vekstfremmende skattelettelser. Den offentlige pengebruken skal innenfor handlingsregelens rammer tilpasses situasjonen i økonomien. Hvor langt regjeringen lykkes i å nå de politiske målene vil være avhengig av det økonomiske handlingsrommet.

Regjeringen vil bidra til å skape et robust og mangfoldig næringsliv. Derfor vil regjeringen føre en økonomisk politikk som øker fremtidig verdiskaping. Verdien av vår fremtidige arbeidsinnsats utgjør den største delen av nasjonalformuen. Regjeringen vil derfor prioritere å styrke arbeidslinjen og investere i kompetanseheving.

På lang sikt er det vekstevnen i fastlandsøkonomien som bestemmer velferdsutviklingen i Norge. Regjeringen vil derfor prioritere tiltak som fremmer verdiskaping og økt produktivitet i norsk økonomi. Regjeringen vil sette ned en kommisjon som kan belyse årsaker til at produktivitetsutviklingen har vært svak og gi konkrete råd om hvordan produktivitetsveksten kan økes.

Regjeringen vil:

- Føre en ansvarlig økonomisk politikk og holde orden i økonomien.
- Gjøre norsk økonomi mindre sårbar for svingninger i oljeprisen.
- Oppnevne en produktivitetskomisjon.
- Nedsette et nytt offentlig utvalg for å vurdere flerårige budsjetter på utvalgte områder og et tydeligere skille mellom investeringer og drift i budsjettet.
- Føre regnskap over hvordan handlingsrommet fra Statens pensjonsfond utland benyttes i statsbudsjettet.
- Synliggjøre forvaltningen av fellesskapets formuesverdier, og dermed også vedlikeholdsetterslepet, i de årlige budsjetter.

Et moderne skatte- og avgiftssystem

Skatt er ikke et mål, men et middel. Regjeringen vil bruke skatte- og avgiftssystemet til å finansiere fellesgoder, sikre sosial mobilitet, oppnå mer effektiv ressursutnyttelse og gi bedre vilkår for norsk næringsliv. Det private eierskapet skal styrkes, og det skal lønne seg mer å jobbe, spare og investere. Regjeringen vil også stimulere til mer miljøvennlig adferd.

Regjeringen vil derfor redusere det samlede skatte- og avgiftsnivået. Et lavere skatte- og avgiftsnivå gir mer maktspredning, økt verdiskaping samt større frihet for familier og enkeltmennesker. De offentlige midlene skal forvaltes effektivt for å sikre innbyggerne mest mulig velferd, og på en måte som viser respekt for skattebetalernes penger.

Regjeringen vil:

- Senke skatten for lønsmottakere ved å øke minstefradraget og heve innslagspunktet for toppskatten.
- Trappe ned formuesskatten ved å heve bunnfradraget og senke satsen.
- Fjerne arveavgiften.
- Styrke IPS-ordningen for å gjøre det mer attraktivt å spare til pensjon.
- Styrke BSU-ordningen slik at flere unge kan få råd til å kjøpe bolig.
- Utrede gevinster og konsekvenser av et ROT-fradrag.
- Endre skattereglene for å stimulere ansattes medeierskap.
- Gjennomgå og forbedre de skattemessige avskrivningsreglene for å gjøre norsk næringsliv mer konkurransedyktig.
- Foreta en helhetlig gjennomgang av kjøretøy- og drivstoffavgiftene med sikte på endringer for å stimulere til bruk av ny teknologi, en sikrere bilpark og mer miljøvennlige valg.
- Utrede de dynamiske effektene av skattelettelser.
- Styrke fradragordningen for gaver til frivillige organisasjoner.
- Heve grensen for lønnsoppgaveplikt og arbeidsgiveravgiftsplikt for frivillige organisasjoner.
- Frita fastmonterte, ikke-integrerte maskiner fra eiendomsskatt i industrianlegg (gjelder ikke kraftanlegg).
- Sette ned en ny grønn skattekommisjon som skal fremme forslag om grønne skatteski for å bidra til å nå målene i klimaforliket.
- Heve grensen for tollfri import.
- Foreta en bred vurdering av skatteyters rettssikkerhet og fremme forslag for å sikre skatteyttere en bedre rettssikkerhet enn i dag.

Trygg forvaltning av Statens pensjonsfond utland

Statens pensjonsfond utland (SPU) representerer en omplassering av verdier fra kontinentalsokkelen til finansiell formue. Målet for forvaltningen av SPU er å oppnå størst mulig avkastning innenfor en moderat risiko. Fondets verdi kan variere stort fra år til annet, men avkastningen over tid danner grunnlaget for fremtidig velstand.

Regjeringen vil bygge videre på det rammeverket som er skapt rundt forvaltningen av SPU.

Regjeringen vil legge vekt på åpenhet og etisk bevissthet. Etter hvert som fondet blir større og erfaringsgrunnlaget bredere, er det naturlig å vurdere å videreutvikle forvaltningen for å sikre at den skjer på en mest mulig hensiktsmessig måte. Regjeringen vil komme tilbake til dette i forbindelse med de årlige stortingsmeldingene om forvaltningen av Statens pensjonsfond.

Regjeringen vil opprette et investeringsprogram innen SPU, med samme krav til forvaltning som andre investeringer i SPU, med formål å investere i bærekraftige bedrifter og prosjekter i fattige land

og fremvoksende markeder. Regjeringen vil i tillegg vurdere opprettelse av et eget mandat innen fornybar energi med de samme krav til forvaltning som andre investeringer i SPU.

Finansmarked

Finansmarkedenes to viktigste oppgaver er å gi mennesker mulighet til å ta direkte del i samfunnets samlede verdiskaping og kanalisere kapital til lønnsomme investeringer. Trygge banker og en konkurransedyktig finansnæring er avgjørende for å sikre verdiskapingen i Norge.

Erfaringene fra finanskrisen viser at norske reguleringer og norske myndigheters håndtering stod seg godt. Norsk finansnæring klarte seg gjennom krisen. De økte kapitalkravene som nå innføres er likevel riktige og nødvendige. Regjeringen vil følge opp de økte kapitalkravene, men ta initiativ til en større nordisk harmonisering for å sikre likere konkurransevilkår.

Næringspolitikk

Regjeringen vil føre en fremtidsrettet næringspolitikk som legger til rette for verdiskaping og sysselsetting i alle deler av norsk økonomi. Økt konkurransekraft skaper trygge arbeidsplasser for fremtiden. Norsk næringsliv kjennetegnes av høy omstillingsevne, stor evne til nyskaping og har ambisjoner som strekker seg utover egne landegrenser. Regjeringen vil føre en politikk som gir næringslivet økt konkurransekraft og dermed mulighet til å skape større verdier. Regjeringen vil arbeide for at næringslivet skal få gode generelle rammebetingelser, et forutsigbart skattesystem, bedre infrastruktur, mulighet til å ansette kompetente medarbeidere og tilgang på kapital.

Industri og mineralnæring

Regjeringen vil sikre mangfoldet i næringslivet ved å styrke konkurransevnen til norsk industri. Treforedlingsindustrien er i en krevende situasjon, og regjeringen vil utarbeide en strategi for å styrke konkurransevnen i denne verdikjeden. I mange deler av Norge kan mineralnæringen føre til økt aktivitet og sysselsetting. Det er store verdier i fjellene våre. Mineralnæringen vil derfor være et viktig satsingsområde.

Regjeringen vil:

- Sikre gode rammebetingelser for energiintensiv norsk industri.
- Legge til rette for vekst i mineralnæringen, blant annet ved å sikre forutsigbare og kunnskapsbaserte planprosesser.
- Åpne for at mineralnæringen kan benytte sjødeponi, men stille strenge krav og sikre miljøovervåkning.
- Forbedre treforedlingsindustriens konkurransekraft, blant annet ved å forenkle transportreglene samt styrke mulighetene for produkt- og teknologiutvikling.

- Arbeide for å innføre nye kapitalkilder for produktutvikling og innovasjon i trefordelingsindustrien, for eksempel ved å åpne for at skogfondet kan brukes til investeringer i industriformål.
- Sikre en god CO₂-kompensasjonsordning for industrien.

Innovasjon

Mange av fremtidens bedrifter er ennå ikke etablert. De vil skapes av mennesker som tør å ta en sjanse, mennesker som bruker sine evner og ressurser til å skape nye arbeidsplasser. Regjeringen vil ha som mål at Norge skal være blant Europas mest innovative land. Regjeringen vil styrke satsingen på næringsrettet forskning og innovasjon, slik at vi får lagt et bredere grunnlag for verdiskaping.

For at Norge skal kunne hevde seg i den globale konkurransen om kapital og kunnskap, vil regjeringen satse på de innovasjonspolitiske tiltakene som har høyest effekt. Dersom næringslivets innsats for forskning og innovasjon skal styrkes, kreves det et samarbeid mellom stat og næringsliv. Regjeringen vil derfor trappe opp satsingen på næringsrettet innovasjon.

Regjeringen vil:

- Trappe opp bevilgningene til næringsrettet forskning, blant annet gjennom å styrke Skattefunn og Brukerstyrt innovasjonsarena (BIA).
- Gjennomgå virkemiddelapparatet for innovasjon og videreutvikle virkemidlene med høyest innovasjonseffekt.
- Videreutvikle Innovasjon Norge som organisasjon. De landsdekkende ordningene som forvaltes av Innovasjon Norge prioriteres.
- Styrke IFU/OFU-ordningen.
- Bruke næringsklynger som drivkraft for innovasjon, spesielt ved å satse på Norwegian Centres of Expertise (NCE-programmet) og starte opp Global Centres of Expertise.
- Forbedre tilgangen til statlig pollen- og såkornkapital og legge til rette for at organisasjonene som forvalter tiltakene kan plasseres i universitetsbyer.
- Opprette en innovasjonsbørs for enklere å kunne koble gründere med privat kapital og vurdere å koble dette til skatteincentiver.

Offentlig sektor kan spille en viktig rolle som pådriver for innovasjon. Stor innkjøpsmakt, og en betydelig evne til å bære risiko, betyr at staten aktivt kan benytte sin bestillerrolle til å legge grunnlaget for innovasjon i mange næringer.

Regjeringen vil:

- Forenkle loven om offentlige anskaffelser for å gjøre det enklere for mindre, innovative aktører å legge inn anbud.
- Innføre nøytral merverdiavgift i staten og helseforetakene, slik at flere private tjenestetilbydere kan bidra til å løse fellesskapets oppgaver.

- Utarbeide en veileder og retningslinjer for offentlig-privat innovasjonssamarbeid og sørge for at offentlige innkjøpere benytter seg av disse.

Maritim sektor

Norge har en stolt historie som sjøfartsnasjon. De maritime næringene er et av Norges globale kunnskapsnav. Den maritime klyngen legger grunnlaget for et mangfold av bedrifter og skaper arbeidsplasser i alle deler av landet. For å beholde maritim kompetanse i Norge, mener regjeringen at rammevilkårene for skipsfartsnæringen må være på nivå med rammevilkårene i EU. Norske sjøfolk utgjør en viktig del av næringsklyngen og deres praktiske kunnskap er en av forutsetningene for maritim virksomhet i Norge.

Regjeringen vil:

- Legge frem konkrete tiltak for å styrke den maritime utdanningen.
- Beholde dagens rederiskatteordning for å sikre forutsigbarhet.
- Lovfeste nettolønnsordningen.
- Nedsette et utvalg som skal vurdere fartsområdebegrensningene i NIS og innretningen av nettolønnsordningen. Utvalget skal inkludere representanter for ansattes organisasjoner og næringen.
- Sikre konkurransedyktige norske skipsregistre (NOR og NIS).
- Styrke Eksportkreditt Norge og GIEK.
- Sørge for et gebyr- og avgiftsregime som styrker nærskipsfarten.
- Bidra til at mer miljøvennlig drivstoff tas i bruk i næringen.
- Søke internasjonalt samarbeid i maritime spørsmål, blant annet for å forbedre miljøkravene for skip.
- Endre gebyrer og avgifter, slik at miljøvennlig og sikker teknologi og design ikke straffes økonomisk.

Reiseliv

Reiseliv er en av verdens raskest voksende næringer. Økt globalisering gir nye vekstmuligheter for utvikling av den norske reiselivsnæringen. Den gir arbeidsplasser og lokal utvikling, ikke minst i mange distriktskommuner. Norge har en storslått natur, et rikt mangfold av kulturminner og et kulturliv som fanger internasjonal oppmerksomhet på stadig flere områder.

Regjeringen vil:

- Sikre gode og forutsigbare rammevilkår for reiselivsnæringen.
- Sikre et mer målrettet markedsarbeid ved å samle ressursene i større reisemålselskaper.
- Gi kommunene større muligheter til å legge til rette for miljøvennlig reiselivsvirksomhet også innenfor vernede områder.
- Gjennomgå og myke opp reglene for turistfiske.

- Åpne for produktprøver og begrenset alkoholsalg direkte fra nisjeprodusenter og om nødvendig jobbe for å endre EU-lovgivningen på feltet

Forenkling

Regjeringen vil bygge sin politikk på målet om en mest mulig effektiv bruk av fellesskapets ressurser. Samfunnet må bli mindre byråkratisk. Mer makt og myndighet må overlates til lokalsamfunnet. Regjeringen vil motarbeide sløsing med offentlige midler, og prioritere økt gjennomføringskraft høyt.

Administrative kostnader og unødvendig byråkrati tapper næringslivet vårt for konkurransekraft. Gründere, bedriftseiere og ansatte skal få bruke mer tid på verdiskaping, og mindre tid på utfylling av skjemaer. Regjeringen vil arbeide målrettet for å redusere byråkratiet.

Regjeringen vil:

- Redusere næringslivets kostnader ved å etterleve myndighetspålagte rapporteringskrav med 25 prosent sammenlignet med kostnadene i 2011.
- Årlig rapportere om fremdriften i forenklingsarbeidet.
- Utvikle et forenklet regelverk for små- og mellomstore bedrifter.
- Innføre et uavhengig regelråd etter modell av tilsvarende organ i Sverige.
- Videreutvikle Altinn og ha som prinsipp at næringslivet bare skal behøve å rapportere samme informasjon én gang til det offentlige.
- Forenkle tollbehandlingen.
- Gjennomgå reglene for fordelsbeskatning av arbeidsgiverbetalte ordninger for å tilpasse dem til et moderne og fleksibelt arbeidsliv.
- Gjøre flere offentlige tjenester tilgjengelige på nett, slik at de kan brukes uavhengig av kontorenes åpningstider.
- Tillate butikker å holde åpent på søndager. Regjeringen vil sammen med partene i arbeidslivet vurdere hvordan de butikkansatte kan bli omfattet av et godt lovverk når det gjelder arbeidstid og medbestemmelse.

Eierskap

Privat eierskap til bedrifter er hovedregelen i norsk næringsliv. Småinvestorer og storinvestorer får gjennom sitt eierskap ta direkte del i den verdiskapingen som finner sted i Norge. Et mangfoldig, privat eierskap er en forutsetning for å skape trygge arbeidsplasser. Regjeringen vil derfor styrke det private eierskapet.

Norge vil i overskuelig fremtid fremdeles ha et betydelig statlig eierskap. Det er avgjørende at det statlige eierskapet forvaltes på en profesjonell og forutsigbar måte. Regjeringen skal føre en ansvarlig statlig eierskapspolitikk som gir rom for både eiermangfold og verdiskaping. Regjeringen vil være åpen for verdikjende transaksjoner og strategiske allianser. Det skal også være attraktivt for utenlandske investorer å investere i Norge.

En reduksjon av det statlige eierskapet må skje gradvis. Regjeringen vil i sine beslutninger vurdere konjunkturer, markedsforhold, selskapenes finansielle stilling og generelle fremtidsutsikter.

Regjeringen vil:

- Styrke det private norske eierskapet.
- Øke småsparerens eierskap i norske bedrifter, blant annet ved å vurdere å innføre konto for langsiktig aksjesparing (KLAS).
- Føre en ansvarlig eierskapspolitikk preget av forutsigbarhet og fastlagte prinsipper for statlig eierstyring.
- Redusere statens direkte eierskap i norsk økonomi for å sikre maktspredning og styrke det private eierskapet.
- Legge frem en ny eierskapsmelding.
- Samarbeide med andre aksjonærer om valg av kandidater til sentrale styreverv i statlige selskaper og velge kandidater basert på kvalifikasjoner.
- Videreføre systemet med eierskapskategorisering av statens selskaper.

Handel

Norge har en liten og åpen økonomi. Ved å delta i det internasjonale varebyttet har vi klart å oppnå et høyere velstandsnivå enn vi ville klart alene. Handel er en av de sterkeste drivkreftene for økonomisk vekst og bidrar til å skape arbeidsplasser og varig økonomisk velstand over hele verden. Regjeringen vil arbeide for en friere handel og føre en offensiv handelspolitikk som vektlegger Norges interesser.

Regjeringen vil:

- Utvikle det handelspolitiske samarbeidet med våre nærmeste naboer, inkludert EU, og arbeide for nye handelsavtaler gjennom EFTA.
- Arbeide for økt frihandel, også mellom utviklingsland og industriland.
- Arbeide for multilaterale handelsavtaler gjennom WTO for å skape stabile rammevilkår og like konkurransevilkår globalt, og samtidig inngå mer begrensede avtaler der det er nødvendig. Norge skal inngå bilaterale handelsavtaler frem til et multilateralt rammeverk foreligger.
- Øke bruken av bilaterale investeringsavtaler (BIT) der dette er hensiktsmessig.
- Forbedre ordninger som gir utviklingsland bedre tilgang til norske markeder.

6 – Fiskeri og landbruk

Fiskeri og havbruk

Generasjoner av nordmenn har hatt havet som arbeidsplass. Regjeringen vil bidra til at også fremtidige generasjoner kan leve av å høste av de betydelige sjømatressursene vi har langs kysten vår. Historien har vist at fiskeri- og havbruksnæringene vokser sterkere når de gis friere rammer for bærekraftig vekst. Regjeringen vil forbedre næringenes rammebetingelser. Endringer skal være forutsigbare og bidra til å styrke Norges stilling som sjømatnasjon.

Bærekraftig vekst innen fiskeri og havbruk vil skape trygge arbeidsplasser i alle deler av landet. Lønnsomhet i alle deler av næringene er derfor en viktig forutsetning for en god distriktpolitikk.

Sjømatnæringens globale oppdrag er å være med på å sikre nok næringsrik mat til en voksende verdensbefolkning. Norges naturgitte forutsetninger, kombinert med våre tradisjonelle næringer, har gitt oss kunnskap og kompetanse til å spille en viktig rolle globalt.

Sjømatnæringen er en av våre viktigste kunnskapsklynger. Nærheten til markedet for fersk sjømat, samt kunnskap fra landbasert foredling av fisk, gjør at det er muligheter for økt verdiskaping i foredlingsleddet. Regjeringen vil følge opp visjonen om en flerdobling av verdiskapingen i næringen de neste tiårene gjennom økt satsing på utdanning og forskning. Havforskning er viktig for å befeste Norges posisjon som fiskeri- og havbruksnasjon.

Regjeringen vil fastsette totalkvoter for de ulike fiskeriene slik at ressursene forvaltes på en måte som sikrer langsiktig og bærekraftig avkastning. Bærekraftig beskatning av ressursene forutsetter internasjonalt samarbeid og avtaler. Det er derfor naturlig med styrket havovervåking for å forhindre og avdekke ulovlig fiske.

Regjeringen vil opprettholde leveringsplikten for inngåtte avtaler, men knytte plikten til ulike regioner fremfor det enkelte anlegg og kommuner.

Regjeringen vil legge til rette for en forutsigbar vekst i oppdrettsnæringen. Potensialet som ligger i næringen må videreutvikles. Regjeringen vil derfor åpne for å øke antall konsesjoner og øke totalt tillatt biomasse i eksisterende konsesjoner. Arbeidet mot rømming, lakselus og andre sykdomsutfordringer i næringen må styrkes gjennom forpliktende avtaler med næringen selv. Kommuner som stiller arealer til disposisjon for næringen bør oppleve større positive ringvirkninger fra aktiviteten. Regjeringen vil derfor la store deler av vederlaget for tildeling av nye konsesjoner tilfalle berørte kommuner.

Regjeringen vil samarbeide med alle involverte parter for å sikre en bærekraftig forvaltning av villaksbestandene, samtidig som det legges til rette for økt verdiskaping.

Regjeringen vil:

- Satse på forskning og utvikling innen fiskeri- og havbruksnæringene, særlig for å øke merverdien av norske eksportprodukter.
- Forbedre markedsadgangen til eksportmarkedene for fisk og fiskeprodukter, blant annet gjennom bilaterale handelsavtaler.

- Føre en politikk som sikrer et spredt, privat eierskap og en differensiert fiskeflåte der de ulike flåtegruppene gis like muligheter.
- Videreføre og modernisere fiskesalgslagsloven for å sikre fleksible, effektive og velorganiserte markeds plasser med god ressurskontroll.
- Åpne for oppmyking i deltakerloven, spesielt når det gjelder krav til bosted i forbindelse med arv eller generasjonsskifte.
- Forbedre slumpfiskordningen for havflåten.
- Legge til grunn at strukturerte kvoter skal være tidsubegrenset.
- Åpne for strukturering i lukket fartøygruppe under 11 meter og styrke rekrutteringen til flåtegruppen.
- Innføre en samfiskeordning i åpen fartøygruppe under 11 meter.
- Erstatte dagens konsesjonsordning for havbruksnæringen med en søknadsprosess basert på objektive tildelingskriterier.
- Praktisere prinsippet om at forurenser betaler i havbruksnæringen.
- Beskatte sjøpattedyrbestandene i tråd med en helhetlig og bærekraftig forvaltning.
- Innføre fri fangst av kongekrabbe utenfor kommersiell sone.

Jord- og skogbruk

Norsk landbruk har en sterk tilknytning til verdier som respekten for privat eiendomsrett, frihet til å drive næringsvirksomhet samt vern om kultur og natur. Eiendomsretten er en grunnleggende rettighet. Regjeringen vil styrke bondens rett til fritt å disponere sin egen eiendom. Høyre og Fremskrittpartiet vil arbeide for å oppheve odelsbestemmelsen i Grunnloven. Regjeringen vil skape et levedyktig landbruk ved å styrke mulighetene for verdiskaping. Jord- og skogbrukernes stilling som selvstendig næringsdrivende skal styrkes. Regjeringen vil opprettholde avtaleinstituttet i jordbruket, og legge vekt på forutsigbarhet og reformer som kan gi økt lønnsomhet, jf samarbeidsavtalen. Norske matprodusenter skal ha konkurransedyktige rammebetingelser for etablering og produksjon.

Landbruket er viktig for mat- og planteproduksjon, bosetting og kulturlandskap i Norge. Beitedyr bidrar positivt til å opprettholde kulturlandskapet. Landbruket viderefører lange mattradisjoner, og skal ha som hovedoppgave å levere trygg kvalitetsmat. Norsk landbruksproduksjon tåler konkurranse på kvalitet fra andre land. Et importvern er viktig for lønnsomheten i norsk landbruk, men hensynet til norske forbrukere og norsk matvareindustri tilsier at tollmurene bør reduseres.

Regjeringen ønsker et tydeligere skille mellom landbrukspolitikk og distriktpolitikk. Hovedformålet med landbrukspolitikken skal være en kostnadseffektiv matproduksjon. Regjeringen vil derfor innrette de statlige overføringene slik at de bidrar til økt produksjon. Det bør satses på alternativ næringsutvikling for å gi grunnlag for en mer robust og fremtidsrettet landbruksproduksjon over hele landet.

Regjeringen vil styrke landbruket gjennom forenkling av lover, regler og støtteordninger. Det vil styrke kapital situasjonen, øke omsetningen og bedre rekrutteringen. Kvotegrensninger og konsesjonsgrensninger som hindrer utnyttelse av kapasitet i enkeltbruk og samdrifter må i størst mulig grad oppheves. Takene for maksimal produksjon heves først. Disse endringene må skje gradvis. I takt med dette skal nivået på overføringene reduseres.

Regjeringen ønsker sterkere konkurranse i næringsmiddelindustrien, og vil derfor gjøre markedsregulatorordningen mer uavhengig av samvirkeorganisasjonene.

Regjeringen vil:

- Forenkle støttestrukturen.
- Gjøre budsjettstøtten mer produksjons- og mindre arealavhengig innenfor rammene av internasjonale regelverk. Det vil også komme heltidsbønder til gode.
- Gjennomgå konsesjoner, kvoteordninger og differensiering av tilskuddssatser i jordbruket.
- Gjøre jordbruket mindre avhengig av statlige overføringer, redusere jordbrukets kostnadsnivå og gi bonden nye og bedre inntektsmuligheter.
- Bruke målrettede skatteendringer for å styrke bondens økonomiske stilling.
- Arbeide for en høyest mulig selvforsyning av mat av beredskapshensyn.
- Arbeide for å sikre forutsigbarhet for norsk matproduksjon dersom nye internasjonale handelsavtaler gjør det nødvendig med større omlegginger av jordbrukspolitikken.
- Gi den enkelte bonde større råderett over egen eiendom ved å oppheve konsesjonsloven, boplikten, delingsforbud og priskontroll.
- Utrede praktiseringen og effekten av driveplikten, og vurdere en oppheving.
- Åpne for bruk av aksjeselskap som selskapsform i landbruket.
- Redusere skattesatsen på gevinst ved salg av virksomheter i jordbruket til ordinær kapitalbeskatning.
- Åpne for en fondsordning i jordbruket etter modell av skogbruket.
- Ta vare på god matjord, men balansere jordvernet mot storsamfunnets behov. Regjeringen vil foreta en gjennomgang av leiejordsproblematikken og agronomien i norsk landbruk med tanke på bedre avkastning på eksisterende arealer.
- Gjennomføre forenklinger og reduksjon av landbruksbyråkratiet.
- Legge til rette for kompetanseutviklende tiltak i landbruket.
- Åpne for produktprøver og begrenset alkoholsalg direkte fra nisjeprodusenter og om nødvendig jobbe for å endre EU-lovgivningen på feltet.

Skognæringen er viktig for Norge. Mange mennesker har hatt en trygg arbeidsplass i næringen, og potensialet for verdiskaping er stort. Norske skogeiere har lange og gode tradisjoner for bærekraftig forvaltning av skogressursene. Skognæringen har betydelig vekstpotensial og bør derfor stimuleres til å utvikle nye markedsområder.

Regjeringen vil:

- Utarbeide en helhetlig strategi for verdikjeden knyttet til skogbruket.
- Legge til rette for å øke avvirkningen av skog.
- Redusere skattesatsen på gevinst ved salg av virksomheter i skogbruket til ordinær kapitalbeskatning.
- Styrke det private skogbruket ved å selge arealer fra Statskog tilsvarende det Statskog har kjøpt de siste årene.
- Legge større vekt på klimapolitiske målsettinger i forvaltningen av norske skoger.

- Tilpasse transportbestemmelsene for tømmer, så langt det er mulig, i møte med konkurransen fra våre handelspartnere.
- Søke å etablere nye kapitalkilder for utvikling og lønnsom produksjon av nye trebaserte produkter, eksempelvis ved å åpne for at skogfondet kan brukes til investeringer i industriformål.

Reindriften er en viktig næring i deler av landet. Den sikrer matproduksjon og utgjør livsgrunnlaget for mange mennesker. Næringen er en forutsetning for samisk kultur og samfunnsliv.

Regjeringen vil:

- Legge frem en stortingsmelding om bærekraft i reindriften.
- Endre reindriftsloven slik at økologisk bærekraft prioriteres.
- Sikre rammevilkår som gjør at næringen på sikt blir mindre avhengig av overføringer.
- Likebehandle bønder og reineiere når det gjelder avgifter på driftsmidler.

7 – Fornyelse, administrasjon og kirke

Forvaltning, byråkrati og gjennomføringskraft

Regjeringen vil skape en enklere hverdag for folk flest gjennom forenkling av lover og regler og fjerning av unødvendige og særnorske forbud og påbud. Samfunnet må bli mindre byråkratisk. Enkeltmennesket bør ha større frihet til å styre eget liv uten innblanding fra politikere og byråkrater. Regjeringen vil motarbeide sløsing med offentlige midler og prioritere økt gjennomføringskraft høyt. Forenklinger for næringslivet behandles nærmere i kapittel 5.

Regjeringen vil ha som mål at fellesskapets ressurser skal brukes mest mulig effektivt for å sikre alle gode velferdstjenester. Offentlig sektor skal virke stabiliserende på arbeidsmarkedet, og det offentlige skal være en moderne arbeidsgiver. Regjeringen vil satse mer på kompetanseutvikling, særlig innen prioriterte kjerneområder, for å øke kvaliteten på velferdstjenestene. En velfungerende offentlig sektor bidrar til å øke konkurransekraften i norsk økonomi. Regjeringen vil derfor arbeide for å videreutvikle offentlig sektor og gjøre den til en attraktiv arbeidsplass for kompetent arbeidskraft.

Regjeringen vil:

- Effektivisere offentlig sektor og øke bruken av private og ideelle ressurser i offentlig velferdsproduksjon.
- Fjerne unødvendige og særnorske forbud og påbud. Blant annet gjelder dette forbud mot Segway, vannscooter og proffboksing.
- La Vinmonopolet holde åpent de samme dager som butikkene kan ha ølslag.
- Gjennomgå strukturen i departementene og direktoratene med sikte på å forenkle og avbyråkratisere.
- Vurdere etablering av en uavhengig effektivitetsenhet for offentlig sektor med stående fullmakt til å revidere blant annet nytte-kostnadsanalyser for å sikre god kvalitet og konsistent praksis.
- Redusere antallet lovpålagte høringsinstanser og avgrense innsigelsesretten i arealsaker.
- Sette klarere grenser for forvaltningens adgang til å treffe skjønnsmessige vedtak.

IKT

Investering i moderne informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT) gir store muligheter for et enklere møte med en døgnåpen offentlig sektor, høyere kvalitet i tjenestene, økt verdiskaping og bedre beslutninger. En forutsetning for økt bruk av IKT er at løsningene blir tilgjengelige for alle. Regjeringen vil legge vekt på universell utforming innen IKT. Regjeringen vil sikre tilgang til høyhastighetsbredbånd i hele landet, med mål om hastighet på 100 Mbps. Mulighetene for effektivisering gjennom aktiv bruk av IKT er store både i privat og offentlig sektor. Regjeringen vil føre en IKT-politikk som tar personvern på alvor.

Offentlig sektor må settes i stand til å realisere samfunnsmessige gevinster gjennom planmessig og koordinert innføring av IKT. Det er et særlig stort potensial innenfor NAV, helsevesenet og politiet.

Riktige teknologiinvesteringer og vellykkede implementeringer vil styrke beredskapen og gjennomføringskraften betydelig. Samarbeidet og samordningen mellom staten og kommunene skal også styrkes. Regjeringen vil bidra til en bedre samordning av ulike IKT-systemer i offentlig sektor.

Regjeringen vil:

- Arbeide for innføring av et felles system for innlogging for alle offentlige tjenester. Dette kan knyttes opp mot dagens systemer for innlogging i nettbanker.
- Legge til rette for mer bruk av IKT-verktøy i undervisningen.

Personvern

Regjeringen vil balansere hensynet til effektivitet og informasjonsutveksling med hensynet til personvern. Personvern skal være en integrert del av utviklingen og anvendelsen av IKT i offentlige sektor på alle nivå. Hver enkelt av oss skal i størst mulig grad ha råderett over og eie opplysninger om oss selv. Slik kan den enkelte selv ta ansvar for sitt eget personvern.

Regjeringen vil:

- Føre en offensiv IKT-politikk som tar personvern på alvor.
- Ta opp FRA-loven knyttet til det svenske forsvarets etterretningsvirksomhet med svenske myndigheter.
- Sikre at uvedkommende ikke har tilgang til personsensitiv informasjon om inntekt og formue i skattelister, og gi den enkelte opplysning om hvem som har bedt om innsyn.
- Innføre sporbarhet i offentlige registre for å forebygge og avdekke snoking i personopplysninger.

Konkurransen

Frihet for enkeltmennesket og frihet til å velge vil være grunnleggende verdier for regjeringen. Regjeringen vil bygge sin økonomiske politikk på troen på enkeltmennesket og forbrukernes makt gjennom markedet. For å sikre innbyggerne gode tjenester, vil regjeringen utarbeide et rammeverk kommunene kan benytte ved innføring av fritt brukervalg.

Virksom konkurranse bidrar til effektiv bruk av samfunnets ressurser, holder kostnadene nede og fremmer innovasjon. Dette kommer forbrukerne til gode gjennom lavere priser, god kvalitet og et variert produktutvalg. Høyere priser på varer eller tjenester som følge av svak konkurranse kan føre til at varer og tjenester som forbrukerne ønsker, og er villige til å betale for, ikke blir produsert. Det innebærer et tap for samfunnet.

Regjeringen vil i størst mulig grad legge til rette for et fritt og uavhengig næringsliv uten særbehandling eller konkurransehindrende avtaler, fri flyt av varer og tjenester og fri tilgang til markedene.

Regjeringen vil:

- Profesjonalisere og effektivisere offentlige innkjøpsprosesser, herunder utvikle en veileder for offentlig-privat-innovasjonssamarbeid.
- Arbeide for en ytterligere liberalisering av internasjonal handel.
- Gjennomgå og redusere etablerings- og konkurransehindrende ordninger for tjenesteytende næringer, som åpningstidsbestemmelser, konsesjons-, løyve- og bevillingsbestemmelser, samt restriksjoner på etablering og lokalisering av nye virksomheter.
- Styrke Konkurransetilsynet som selvstendig myndighetsorgan og fjerne regjeringens rolle som ankeinstans for Konkurransetilsynet ved å etablere en uavhengig klagenemnd for konkurranse.

Regjeringen mener i utgangspunktet at produksjon av velferdstjenester skiller seg lite fra andre tjenester. Bruk av konkurranse stimulerer til verdiskaping, bedre tjenester og effektivisering. Det er derfor helt nødvendig at konkurranse blir et gjennomgående element i offentlig virksomhet. Lovfestede rettigheter til velferdstjenester, kombinert med fri etableringsrett og stykkprisfinansiering direkte til den tjenesteprodusent forbrukeren velger, kan bidra til å sikre en slik utvikling.

Regjeringen vil åpne for konkurranse blant annen innen skinnegående transport, utvikling, drift og vedlikehold av flyplasser og drift av fergestrekninger.

Tros og livssyn

Religions- og trosfrihet er en grunnleggende menneskerettighet og en forutsetning for et fritt samfunn. Regjeringens verdiforankring vil ligge i den kristne og humanistiske kulturarv. Partiene bak regjeringen vil i Stortinget holde fast ved § 2 i Grunnloven som fastslår dette verdigrunnlaget. Partiene vil også beholde § 16 i Grunnloven som fastslår retten til fri religionsutøvelse og likebehandling av livssynssamfunn.

Både samfunnet, kirken og staten er best tjent med et tydelig skille mellom kirke og stat. Regjeringen legger vekt på at Den norske kirke er av stor betydning for mange nordmenn, og vil føre en politikk som sørger for at kirken opprettholder statusen som en folkekirke for alle.

Regjeringen vil endre RLE-faget til KRLE (Kristendom, religion, livssyn og etikk), samt gjeninnføre kravet om at faget, i tråd med kompetanseområdene, skal inneholde minst 55 pst. kristendom, jf samarbeidsavtalen. Regjeringen vil stille seg positiv til at skoler deltar i religiøse seremonier, som for eksempel skolegudstjenester, i forbindelse med høytidene. Beslutningen om dette skal fattes lokalt og det skal være mulig å søke fritak.

Regjeringen vil bidra til et nasjonalt løft i sikringsarbeidet av fredede og verneverdige kirker.

Det vil være regjeringens syn at kirkerommet ikke skal brukes til kirkeasyl.

Regjeringen vil:

- Utarbeide en helhetlig lov om tros- og livssynssamfunn.
- Sikre at den indre selvbestemmelsesretten skal være reell i alle tros- og livssynssamfunn.
- Videreføre støtten til trosopplæring i Den norske kirke.
- Basere de økonomiske tilskuddene til tros- og livssynssamfunn på prinsippet om likebehandling. Staten skal ikke kunne bruke økonomiske virkemidler for å styre lovlig aktivitet i regi av tros- og livssynssamfunn.
- Fjerne boplikt for prester i Den norske kirke.

8 – Sikkerhet og forsvar

Norges sikkerhet bygges sammen med andre. Fundamentet for norsk sikkerhets- og forsvarspolitik er samarbeidet i NATO. Et hovedmål for Norges sikkerhets- og forsvarspolitik er å bidra til at NATO fortsetter å være en sterk og troverdig allianse, og sikre at Norge forblir en relevant alliert og partner. Samtidig sikres fred og stabilitet best gjennom et bredest mulig sikkerhetspolitisk samarbeid. FN som globalt samarbeidsforum er viktig for å sikre en fredelig utvikling i verden, og bygger sammen med det europeiske og nordiske forsvars- og sikkerhetssamarbeidet opp om langsiktig stabilitet og fredelig utvikling i Norges nærområder. Regjeringen vil støtte opp om og styrke internasjonalt samarbeid for sikkerhet og stabilitet.

Militært forsvar er en av statens kjerneoppgaver. Regjeringen vil utvikle et sterkt og moderne forsvar med evne til å løse nasjonale oppgaver og bidra effektivt i alliert og internasjonalt samarbeid for sikkerhet og fred. Maktbruk eller trussel om maktbruk mot Norge skal ikke kunne gi avgjørende innflytelse på noen del av norsk politikk. Regjeringen vil derfor sikre at Norge har et reelt terskelforsvar med robuste og fleksible operative avdelinger som kan håndtere skiftende utfordringer i lys av det til enhver tid gjeldende trusselbildet.

I lys av utviklingen i nordområdene, med økt aktivitet i form av sjøtransport og ressursutvinning, må norsk tilstedeværelse og suverenitetshevdelse sikres. Norges interesser og særlige ansvar i nordområdene krever også militære kapasiteter. Kystvaktens oppdrag, og god kapasitet innen søk og redning, er særlig viktig i denne sammenheng. Regjeringen vil sikre at Forsvaret har god situasjonsforståelse og høy operativ evne i nord.

Forsvaret skal settes i stand til å løse pålagte oppdrag, og det må skapes reell balanse mellom bevilgninger, struktur og oppgaver. Det er et fortsatt behov for økte bevilgninger, modernisering og reform.

Personellet er Forsvarets viktigste ressurs. Den påbegynte personell- og kompetansereformen skal videreutvikles og implementeres.

Forsvaret spiller en avgjørende rolle for samfunnets samlede beredskap. Dette gjelder både ved terroranslag, og i forbindelse med ulykker og naturkatastrofer. Forsvarets kapasiteter må være tilgjengelige for nasjonal krisehåndtering, og det må sikres et best mulig samarbeid mellom Forsvaret, politiet og sivile beredskapsmyndigheter.

Det er behov for å forbedre oppfølgingen av Forsvarets veteraner, med vekt på helsemessig og sosial oppfølging, økonomisk sikkerhet og støtte til pårørendearbeid. Regjeringen vil bygge kompetanse og kapasitet i sivil forvaltning og forbedre saksbehandlingen for denne gruppen.

Regjeringen vil:

- Prioritere det transatlantiske forholdet i sikkerhets- og forsvarspolitikken. Norsk engasjement i og bidrag til NATO skal styrkes og det skal tilrettelegges for NATO-aktivitet og -nærvær i Norge.
- Styrke det bi- og multilaterale samarbeidet med sentrale allierte i nærområdene og ta en lederrolle i utviklingen av tettere samarbeid og integrasjon i regionen.
- Delta aktivt i EUs sikkerhets- og forsvarspolitiske fora hvor dette er hensiktsmessig.

- Videreutvikle det nordiske forsvars- og sikkerhetssamarbeidet, spesielt knyttet til praktisk styrkeproduksjon. Samarbeidet skal utvikles innenfor rammen av NATOs Partnerskap for Fred (PfP) og NORDEFCO, som et supplement til landenes forankring i NATO og EU.
- Sørge for at Forsvaret får tilstrekkelige, stabile og forutsigbare økonomiske rammer.
- Legge til grunn Stortingets enstemmige vedtak om anskaffelse av inntil 52 F-35 kampfly. Kampflyanskaffelsen må sikres en forutsigbar finansiering hvor en vesentlig del av anskaffelseskostnaden dekkes utenfor Forsvarets ordinære budsjetttramme for å unngå en for stor belastning på Forsvarets øvrige virksomhet.
- Gi Forsvaret tydelige beredskapskrav også nasjonalt. Beredskapskravene skal gjennomgå og følges opp.
- Utvide den allmenne verneplikten til å gjelde alle borgere, og modernisere og utvikle førstegangstjenesten i tråd med Forsvarets behov. Dette vil også bety en videre profesjonalisering av de operative avdelingene.
- Evaluere dagens ordning med integrert strategisk ledelse i sektoren med tanke på reform og forbedring. Forsvarssjefens rolle som etatssjef styrkes.
- Modernisere befalsordningen og innføre spesialistbefalsordning etter NATO-standard.
- Forbedre oppfølgingen av Forsvarets veteraner, særlig gjennom tiltak i Statens pensjonskasse, NAV og helsevesenet. Tjenestebasert «krigspensjon» utredes, og kompensasjonsordningene gjennomgås med tanke på forenkling. Saksbehandlingen for veteraner sentraliseres.
- Styrke Forsvarets evne til cyberoperasjoner og koble Cyberforsvaret inn i sivil cybersikkerhet hvor dette er hensiktsmessig.
- Effektivisere bruken av Forsvarets samlede ressurser opp mot sivil sektor. Gjennomgå reglene for bistand med sikte på økt fleksibilitet og sikre at Forsvarets ressurser kan stilles til disposisjon for nasjonal krisehåndtering.
- Vurdere å legge også operative oppgaver til den felles kontraterrorenheten bestående av PST og Etterretningstjenesten.
- Bidra i internasjonale militære operasjoner gjennom FN, NATO, og EU, avhengig av våre spesifikke fortrinn og behov, samt det som tjener oppdraget best. Norsk militær deltakelse skal bidra til norsk og internasjonal fred og sikkerhet og ha forankring i folkeretten.
- Tilleggsfinansiere eventuelle nye utenlandsoperasjoner.
- Bidra til å opprettholde og videreutvikle en internasjonalt konkurransedyktig norsk forsvarsindustri.

9 – Helse og omsorg

Pasientens helsetjeneste

Trygghet for hjelp og omsorg når man trenger det er en bærebjelke i vårt velferdssamfunn. Det er et offentlig ansvar å sikre gode helse- og omsorgstjenester til alle, når behovet oppstår. Det er en utfordring at enkelte som har stort behov for hjelp, ikke får den hjelpen de har krav på

Pasientene og deres behov må settes i sentrum for utvikling og endring av helsetjenesten. Regjeringen vil sikre et godt helsetilbud til alle ved å holde egenandelene på et lavt nivå. Pårørendes situasjon skal styrkes gjennom bedre tilbud om avlastning, veiledning og en gjennomgang av støtteordningene for pårørende.

Kommunehelsetjeneste

Det er behov for å styrke og modernisere helse- og omsorgstjenestene i kommunene og sikre en bedre samordning av det totale helsetilbudet. De ansatte er helsetjenestens viktigste ressurs og regjeringen vil gjennomføre et kompetanseløft for å styrke kvaliteten i tjenesten.

Samhandlingsreformen må sikre god kompetanseoverføring, robuste fagmiljøer og tilstrekkelig kapasitet.

Regjeringen vil:

- Innføre kompetansekrav i lov om kommunale helse- og omsorgstjenester.
- Utarbeide en handlingsplan om tilgjengelighet, kvalitet og kompetanse i fastlegetjenesten.
- Endre refusjonssystemet i fastlegetjenesten for å legge til rette for økt bruk av annet helsepersonell i tilknytning til fastlegekontorene.
- Følge opp enigheten mellom partiene under Stortingets behandling av samhandlingsreformen, herunder reversere kommunal medfinansiering.
- Styrke kvaliteten og innføre strengere krav til legevaktstjenesten (akutforskriften).
- Styrke kompetansen og tilbudet innen palliasjon, også for barn. Legge til rette for et mangfold av tilbud, herunder hospice.
- Utrede de økonomiske konsekvensene for hytte- og studentkommuner som i store perioder av året tilbyr helsetjenester til innbyggere som er bosatt i andre kommuner, og i den forbindelse hvordan økt valgfrihet kan sikres på tvers av kommunegrensene.
- Bygge ut jordmortilbudet i kommunehelsetjenesten.

Omsorg for eldre og pleietrengende

Omsorgen for eldre og pleietrengende må bygges videre ut for å gi alle som trenger det et tilbud med kvalitet og aktivitet. Regjeringen vil ta i bruk alle gode krefter for å sikre pasientene helsetjenester med høy kvalitet, mer valgfrihet og større mangfold i tilbudet.

Regjeringen vil at staten skal ta et større økonomisk ansvar for å sikre at kommunene bygger ut tilstrekkelig kapasitet og kvalitet i eldreomsorgen.

Pårørende som tar vare på sine nærmeste gjør en avgjørende innsats og fortjener å bli møtt med et offentlig hjelpeapparat som jobber sammen med dem og avlaster dem. Regjeringen vil rettighetsfeste brukerstyrt personlig assistanse (BPA) for å bedre hverdagen for mennesker med behov for assistanse og deres pårørende.

Regjeringen vil:

- Innføre kvalitetsindikatorer for pleie og omsorgssektoren, blant annet basert på bruker- og pårøndererfaringer.
- Utrede lovfestet rett til heldøgns pleie og omsorg med sikte på innføring i perioden, jf samarbeidsavtalen.
- Etablere en norm/veileder for bemanning og kvalitet i pleie- og omsorgssektoren.
- Inkludere borettslag og sameier som samarbeider med kommunene om drift av helse- og omsorgstjenester i regelverket for kompensasjon for merverdiavgift for kommunene.
- Innføre enklere regler for bruk av statens finansieringsordninger ved utbygging i regi av private, ideelle og borettslag.
- Øke satsingen på velferdsteknologi.
- Legge til rette for økt dag- og aktivitetstilbud.
- Pålegge kommunene å gjennomføre oppsøkende hjemmebesøk for å tilpasse hjelpetiltak til den enkelte.
- Stimulere kommunene til innovasjon i omsorgen gjennom en egen forsøkslovgivning som gir frihet og økonomisk stimulans til å prøve ut nye organiseringsformer og tiltak.
- Ta initiativ til en forsøksordning med statlig finansiering for eldreomsorgen, som kommunene kan søke på. Forsøksordningen skal inkludere et begrenset antall kommuner, vare over tid og evalueres.
- Fjerne forbudet mot å føre lister over personer som venter på sykehjemsplass for å avdekke reelt behov.
- Styrke satsingen på tilbudet til personer med demens.
- Innføre en statlig driftstilskuddsordning for å hindre skjevfordeling mellom omsorgsboliger og sykehjem, samt sikre raskere utbygging av flere sykehjemsplasser.
- Etablere en plan sammen med KS om årlige mål for utbygging av flere plasser i heldøgns pleie og omsorg.
- Opprette en rentekompensasjonsordning på toppen av Husbankens finansiering av sykehjemsplasser og bofellesskap for demente.
- Innføre redusert egenfinansiering for personer som på langtidsopphold blir lagt på dobbeltrom mot sin vilje.

Sykehus

Hovedoppgavene i spesialisthelsetjenesten skal løses ved de offentlige sykehusene. Disse sykehusene har ansvaret for akuttbehandling og hovedansvaret for forskning og utdanning, og de utfører den største andelen av den planlagte behandlingen.

Det er for store variasjoner i kvaliteten på tilbudet ved ulike sykehus. Regjeringen vil derfor stille krav til kvalitetssertifisering av norske sykehus og sikre mer åpenhet rundt kvaliteten ved tilbudet.

Det er en utfordring at mange pasienter venter unødvendig lenge på nødvendig behandling, også på helsetjenester der det er ledig kapasitet hos private aktører. For å redusere ventetider og helsekø, vil regjeringen inkludere alle gode krefter i arbeidet med å behandle pasienter.

Regjeringen vil fremme en nasjonal helse- og sykehusplan for Stortinget for å skape åpenhet og forutsigbarhet i sektoren. Helse- og sykehusplanen skal blant annet inneholde en definisjon av innholdet i ulike typer sykehus, struktur i spesialisthelsetjenesten, behovskartlegging, utstyrsbehov og investeringsplaner.

Sykehusplanen må også omhandle lokalsykehus og den viktige rollen de har for å sikre beredskap for liv og helse i hele landet.

Regjeringen vil:

- Legge ned de regionale helseforetakene når det er utformet en nasjonal helse- og sykehusplan.
- Stoppe nedleggelse av akutt- og fødetilbud som ikke er begrunnet med pasientsikkerhet og kvalitet, før nasjonal helse- og sykehusplan er behandlet.
- Styrke kvalitetsarbeidet i sykehusene, gjennomføre kvalitetsundersøkelser og fremme en årlig melding om kvalitet og pasientsikkerhet for Stortinget.
- Etablere en permanent uavhengig undersøkelseskomisjon for uønskede hendelser.
- Øke ISF-andelen og utrede en forbedret finansieringsmodell for akuttbehandling, forskning og utdanning i den offentlige helsetjenesten, jf samarbeidsavtalen.
- Innføre fritt behandlingsvalg. Ordningen innføres først for rus og psykisk helsevern og evalueres, jf samarbeidsavtalen.
- Øke kjøpet av private helsetjenester for å redusere helsekøene, jf samarbeidspartiene.
- Etablere tverrfaglige diagnosesentre i alle helseregioner, som gir raskere diagnostisering ved mistanke om kreft og andre alvorlige sykdommer.
- Styrke kreftbehandlingen ved å innføre en regel om oppstart av diagnostisering i løpet av 48 timer, innføre pakkeforløp og gjøre forløpstider juridisk bindende i pasientrettighetsloven.
- Supplere den nasjonale strategien på kreftområdet med en plan for arbeidet.
- Opprette et eget selskap for bygging og drift av helsebygg.
- Styrke den medisinske forskningen, spesielt knyttet til alvorlige sykdommer og forebygging av livsstilssykdommer som i dag har et dårlig behandlingstilbud.
- Sikre bedre finansiering av, og øke adgangen til, utprøvende behandling.
- Styrke pasienters og pårørendes rettigheter og innføre fast kontaktlege i spesialisthelsetjenesten for alvorlig syke pasienter.
- Innføre kompetansekrav i akuttmottakene og etablere en ny legespesialitet i akuttmedisin.

- Utvide antallet hjemler for avtalespesialister og benytte avtalespesialistene mer.
- Redusere byråkratiet for å frigjøre mer tid og kapasitet til pasientbehandling.
- Sørge for et IKT-system som sikrer at alle sykehus kan kommunisere elektronisk og etablere en egen finansieringsordning for investeringene.
- Bedre tilgangen til helseopplysninger og helsetjenester via en pasientvennlig helseportal på nett.

Rus og rusbehandling

Ruspasienter som er motivert og har behov for behandling opplever i dag for lang ventetid. Det er både behov for å trappe opp innsatsen på rusfeltet, og for å sikre bedre overganger mellom ulike stadier i behandlingen.

Regjeringen vil:

- Etablere en opptrappingsplan for rusfeltet og gjeninnføre regelen om at rus og psykisk helsevern, hver for seg, skal ha en årlig vekst i hvert helseforetak som er høyere enn for somatikk.
- Åpne flere mottakssentre for rusavhengige i de største byene.
- Raskt utvide og kjøpe ledige plasser for rusbehandling.
- Jobbe for at alle rusavhengige får en individuell plan og oppfølging av koordinator.
- Hindre at poliklinisk oppbygging går på bekostning av døgnbehandling der det trengs.
- Sørge for sømløs overgang fra avrusing til rehabilitering.
- Sikre ettervern fra første dag etter endt avrusing og behandling, supplert med øvrige hjelpetiltak.
- Styrke det sosiale og helsemessige rehabiliteringstilbudet for personer med psykiske helseutfordringer, herunder sikring av botilbud for pasienter som deltar i legemiddelassistert rehabilitering.
- Opprettholde forbudet mot besittelse og bruk av narkotika.

Psykisk helse

Psykisk helse har lenge blitt nedprioritert i helsetjenesten. Det er behov for å styrke dette området, både innen forebygging og lavterskeltiltak, og innenfor spesialisthelsetjenesten. Forebyggende tiltak, som styrking av skoleverkets og arbeidslivets tiltak mot mobbing og utenforskap, er viktig for den psykiske folkehelsen.

Regjeringen vil:

- Bygge ut et lavterskel psykisk helsetilbud i kommunene. Lov, plan og finansiering skal brukes for å nå målet.
- Styrke behandlingstilbudet innen psykisk helsevern.
- Bedre lavterskel og forebyggende tilbud til unge, som skolehelsetjeneste og helsestasjoner.

- Øke kommunenes mulighet til å gi et solid psykisk helsetilbud gjennom den varslede kommunereformen, og gi kommuner som har kapasitet og kompetanse ansvar for distriktpspsykiatriske sentre.
- Etablere et tilbud om psykiatriambulanser.
- Styrke det tverrfaglige samarbeidet og ettervernet på tvers av rusbehandling og psykisk helsevern.
- Styrke arbeidet med arbeidsrettet rehabilitering og gjøre det lettere for private og ideelle organisasjoner å samarbeide med NAV om nye og bedre atføringstjenester.
- Bekjempe tabuer og sørge for et bedre forebyggende arbeid mot selvskading og selvmord.

Rehabilitering

Helsetjenesten redder stadig flere liv, men helsetjenesten har også et ansvar for å gi folk muligheten til å mestre livet og å være i aktivitet etter endt behandling. Styrking av habiliterings- og rehabiliteringstilbudet vil gi flere mulighet til å delta i samfunnet og i arbeidslivet.

Regjeringen vil:

- Innføre fritt rehabiliteringsvalg.
- Etablere en opptrappingsplan for rehabiliteringsfeltet og hindre nedbygging av rehabilitering i spesialisthelsetjenesten før tilsvarende kapasitet og kompetanse er bygget opp i kommunene.
- Styrke tilbudet om behandlingsreiser og gjøre tilbudet tilgjengelig for flere pasientgrupper.
- Etablere en ny finansieringsmodell for fysioterapeuter.

Folkehelse

Livsstilssykdommer blir en stadig større utfordring for helsetjenesten og for samfunnet. Den enkelte må ta mer ansvar for egen helse, og samfunnet må gjøre det enklere å ta gode helsevalg. Samtidig må tiltak for bedre folkehelse veies opp mot enkeltmenneskets valgfrihet.

Regjeringen vil:

- Styrke det forebyggende helsearbeidet.
- La hovedlinjene i norsk alkoholpolitikk ligge fast, jf samarbeidsavtalen.
- Samarbeide med friluftsråd og frivillige organisasjoner for å bedre folkehelsen gjennom fysisk aktivitet og friluftsliv, samt fremme en stortingsmelding om styrking av friluftslivet.
- Legge til rette for økt fysisk aktivitet i skolen og stimulere til et sunnere kosthold.
- Inkludere psykisk helse som en likeverdig del av folkehelsearbeidet.
- Følge opp enigheten i diabetesplanen.
- Forsterke innsatsen mot nysmitte av HIV og forbedre de HIV-smittedes livssituasjon.

Gen- og bioteknologi

Ny teknologi kan gi oss store muligheter for behandling og forebygging av sykdom, samtidig som det stiller oss overfor etiske dilemmaer. I helsetjenesten vil ny teknologi også utfordre prioriteringene for bruken av personalets tid og kompetanse.

Norge har sterke fagmiljøer innen gen- og bioteknologi, som gjør store fremskritt. Regjeringen vil styrke forskningen og videreutviklingen av spesialiserte kompetansemiljøer på dette feltet.

Regjeringen vil:

- Evaluere bioteknologiloven, jf samarbeidsavtalen.
- Ikke innføre et offentlig tilbud om tidlig ultralyd eller et tilbud om NIPD-blodprøve for alle gravide, jf samarbeidsavtalen.
- Gi reservasjonsmuligheter for fastleger etter dialog med Den norske legeforening, jf samarbeidsavtalen.
- Beholde dagens abortlovgivning.

Legemidler

Regjeringen vil sikre pasientene rask tilgang til nye og effektive legemidler. Legemiddelpolitikken skal bidra til økt pasientsikkerhet, god behandling, lave kostnader for det offentlige og innovasjon.

Regjeringen vil legge til rette for en sterk utvikling i norsk legemiddelindustri med sikte på et bedre tilbud til pasientene, økt verdiskaping og flere trygge arbeidsplasser.

Regjeringen vil:

- Bidra til en mer helhetlig og pasientvennlig legemiddelpolitikk gjennom en ny legemiddelmelding.
- Gjennomgå apotekavansen.

Tannhelse

Barn og unge får tilbud om behandling i den offentlige tannhelsetjenesten. Det samme gjelder beboere i heldøgns pleie- og omsorgstilbud. Regjeringen vil videreføre dette, men vil også vurdere å utvide tilbudet til andre pasientgrupper som opplever store tannhelseproblemer.

Regjeringen vil:

- Innføre bedre skjermingsordninger innen tannhelse for personer med lave inntekter og høye behandlingsutgifter.

10 – Kommunal

Sterke kommuner for fremtiden

Kommunene er grunnmuren i det norske demokratiet. Regjeringen vil styrke lokaldemokratiet ved å flytte makt og ansvar til kommunene. Det betyr at folk flest får økt innflytelse over sin egen hverdag og sitt eget lokalmiljø. Kommunene har ansvaret for grunnleggende velferdstjenester, og skal være mest til for de som trenger det mest.

For at kommunene skal kunne ivareta sine oppgaver, er det nødvendig med en robust, forutsigbar og god kommuneøkonomi. Det er behov for en helhetlig gjennomgang av inntektssystemet for fylker og kommuner. Regjeringen vil la den enkelte kommune beholde mer av sine egne skatteinntekter. Blant annet skal kommunene få beholde en del av selskapskatten der hvor verdiene er skapt. Regjeringen vil styrke økonomien i kommuner med store investeringsbehov som følge av sterk befolkningsvekst. Regjeringen vil gjennomføre endringene gradvis og på en forutsigbar måte.

Det er lokalt man kjenner egne utfordringer best. Regjeringen vil derfor legge til rette for mer lokal tilpasning av arealpolitikken. Fylkesmannens adgang til å overprøve folkevalgtes skjønn reduseres ved at muligheten til å overprøve kommunale vedtak begrenses til legalitetskontroll og klagebehandling. Kommunene skal også tillegges avgjørende vekt i saker om nasjonalparker og verneområder, og ha større selvråderett blant annet i strandsonen.

Regjeringen vil gjennomføre en kommunereform, hvor det sørges for at nødvendige vedtak blir fattet i perioden, jf samarbeidsavtalen. En mer robust kommunestruktur vil sikre mer kompetanse og større faglighet i den enkelte kommune. Det vil være en fordel for eksempel i vanskelige barnevernssaker, for ressurskrevende tjenester og for en bedre ledelse og utvikling av omsorgs- og utdanningstjenestene. Regjeringen vil invitere partiene i Stortinget til drøftelser om prosessen. Regjeringen vil foreta en gjennomgang av oppgavene til fylkeskommunene, fylkesmennene og staten med sikte på å gi mer makt og myndighet til mer robuste kommuner.

Fremveksten av interkommunale selskaper og samarbeid viser at dagens oppgaver allerede er for store for dagens kommunestruktur. Viktige beslutninger om kommunale oppgaver, som infrastruktur og grunnleggende velferdstjenester, er blitt flyttet vekk fra folkevalgte organer og til interkommunale selskaper. Regjeringen mener at dette har svekket demokratiet. En omfattende kommunereform vil derfor også være en demokratireform.

Regjeringen vil:

- Gjennomføre en kommunereform, hvor det sørges for at nødvendige vedtak blir fattet i perioden.
- Innføre en prøveordning med overføring av statlige og fylkeskommunale oppgaver til kommunene.
- Gi kommunene økt innflytelse ved etablering av asylmottak.
- Gjennomføre en helhetlig gjennomgang av inntektssystemet som sikrer at kommunene får beholde en større del av verdiskapingen lokalt.
- Opprette et tvisteløsningsorgan som håndterer konflikter mellom stat og kommune.

- Sørge for at kommuner som ikke krever inn eiendomsskatt ikke straffes økonomisk av staten for dette.

Bolig

Norge har en sterk tradisjon for at folk eier sine egne boliger. Regjeringen vil ha som mål at folk flest har mulighet til å eie sin egen bolig. Det er fortsatt mange som møter store barrierer i boligmarkedet. Det er derfor en offentlig oppgave å føre en offensiv sosial boligpolitikk.

Befolkningen i Norge øker raskt, særlig i de største byene. Det er derfor et stort behov for flere boliger i årene fremover. Regjeringen vil legge best mulig til rette for økt utbygging. Offentlige reguleringer skal ikke unødvendig forsinke eller fordyre boligbygging. Regjeringen vil sikre raskere saksbehandling av byggesaker og forenkle plan- og bygningsloven.

Regjeringen vil gjøre det lettere for kommunene å åpne opp for økt boligbygging og vil gjøre det lettere for utbyggerne å bygge i takt med behovet. Regjeringen vil forenkle de tekniske byggeforskriftene i samarbeid med byggebransjen. Statlige myndigheters adgang til å fremme innsigelser som virker hemmende på boligregulering og lokal handlefrihet skal begrenses og innsigelsene samordnes bedre.

Regjeringen vil:

- Styrke eiendomsretten.
- Forenkle plan- og bygningsloven med forskrifter.
- Forenkle kravene til utleieboliger.
- Etablere et permanent byggekostnadsprogram i samarbeid med bransjen.
- Bygge ut flere studentboliger og forenkle regelverket slik at det blir enklere å samarbeide med private.
- Fjerne boplikten.
- Styrke ordningen med Boligsparing for ungdom (BSU).
- Sørge for gode rammebetingelser for boligbygging.
- Stimulere til utbygging rundt sentrale kollektivknutepunkt i byer og tettsteder og mot sentrumsnære områder med mulighet for utbygging med mindre arealkonflikter.
- Gå igjennom byggeforskriftenes effekt når det gjelder pris og byggeaktivitet for de minste boligene.
- Sørge for en god og fleksibel bostøtteordning.
- Praktisere egenkapitalkravet på en fleksibel måte slik at det hensyntar boligkjøpers betalingsevne.

Regioner og distrikt

Norge er et land med store variasjoner og rikt mangfold. Gjennom distriktspolitikken er det viktig å ta vare på og videreutvikle dette mangfoldet. Regjeringen vil legge til rette for vekst i hele Norge.

Det aller viktigste for å sikre vekstkraftige regioner i hele landet er et næringsliv som er i stand til å ta vare på og skape nye lønnsomme arbeidsplasser. Det viktigste distriktspolitiske virkemiddelet er rammebetingelsene for norsk næringsliv. Regjeringen vil derfor fjerne og redusere reguleringer som hindrer folk i å ta landet i bruk.

Norge er et langstrakt land. En stor del av den norske konkurranseutsatte industrien drives utenfor de store byene. Regjeringen vil redusere avstandsulempene og transportkostnadene gjennom en storstilt satsing på hovedveiene. Regjeringen vil også øke satsingen på annen infrastruktur.

Regjeringen vil:

- Prioritere virkemidler som kan styrke innovasjon og nyetablering i alle deler av landet, med vekt på gründere og entreprenører.
- Delegere og desentralisere mer ansvar og flere oppgaver til kommunene.
- Styrke infrastrukturen for å gjøre større deler av landet mer tilgjengelig.
- Styrke vekstkraften der den er, og samtidig sikre grunnlaget for gode levekår i alle deler av landet.
- Gi kommunene forvaltningsansvaret innenfor lokale verneområder.
- La kommunene forvalte motorisert ferdsel i utmark.
- La kommunene gi utbyggingstillatelse/konsesjon til små-, mikro- og minikraftverk, samt små vindmølleanlegg.

Storbyer

Storbyene er viktige for utviklingen i de ulike landsdelene. Regjeringen vil derfor føre en aktiv storbypolitikk og en ny regionalpolitikk der storbyene og regionene omkring utvikler et samspill til felles beste. Regjeringen vil utvikle løsninger sammen med storbyene, gjennom dialog og partnerskap. Det finnes et stort potensial for utvikling basert på byenes høye konsentrasjon av kompetanse og innovasjonskraft.

Det er en rekke store sosiale utfordringer som er spesielle for storbyene. Høyt kostnadsnivå på blant annet boliger slår sterkt ut for personer med lave inntekter. Storbyene har de største utfordringene med kriminalitet. Storbyene har større sosiale utfordringer og fattigdomsproblemer, men de har også større evne til å møte utfordringene. Regjeringen vil gi storbyene større muligheter til selv å møte disse utfordringene, i samarbeid med staten. Storbyene må gis et vesentlig større handlingsrom, gjennom økt frihet fra statlig detaljstyring.

Befolkningen i byområdene øker, og forventes å øke kraftig i årene fremover. Dette bør få konsekvenser for samferdselspolitikken. Regjeringen vil derfor gjennomføre en kraftig satsing på infrastruktur i og rundt de største byene. Regjeringen vil sikre at dagens belønningsordning for kollektivtransport i de største byene baseres på objektive kriterier og dokumenterbare resultater.

Samer og nasjonale minoriteter

Regjeringen vil ha som mål at urfolk og minoriteter skal få utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Norge har nasjonale minoriteter som kvener, jøder, skogfinner, rom- og romanifolk.

Det er viktig og berikende for Norge å ta vare på samisk språk, kultur og tradisjoner. Norsk og samisk er likeverdige språk. Samtidig er det viktig med en felles språklig plattform. Regjeringen vil utvikle samisk næringsliv, herunder reiseliv, knyttet til samisk kultur og de tradisjonelle samiske næringer.

Arktisk landbruk har store forutsetninger for nisjeproduksjon som alle aktører i næringen bør kunne utvikle. Regjeringen vil bidra til å gjøre gode naturopplevelser i Nord-Norge tilgjengelig for alle.

Regjeringen vil:

- Bevare Sametinget og konsultasjonsordningen mellom Sametinget, Stortinget og regjeringen.
- Etablere et samarbeid på tvers av grensene når det gjelder samiske språk.
- Ta vare på nasjonale minoriteters kultur.

11 – Kultur

Kulturpolitikken skal bidra til å gi mennesker mulighet til å delta i og oppleve et mangfoldig kulturliv. Regjeringen vil derfor stimulere til vekst nedenfra fremfor å styre ovenfra. Maktspredning og mangfold skal styrkes gjennom desentralisering av beslutninger. Regjeringen vil bidra til å opprettholde viktige kulturtilbud som ikke kan klare seg uten offentlig støtte. Norge bør ha et profesjonelt kulturliv, med kulturuttrykk som holder internasjonal standard.

Kunnskap om og opplevelse av vår felles kulturarv styrker identitetsfølelsen og tilhørighet til fellesskapet. Kunnskap om egen kultur gir trygghet og gode forutsetninger for å møte påvirkning utenfra på en konstruktiv måte. Den beste strategi for et sterkt og levende norsk språk er den daglige, frivillige bruken av språket. Evnen til samfunnsdeltakelse er særlig knyttet gode norskkunnskaper. Norskopplæring er derfor også en kulturpolitisk målsetting.

Regjeringen vil sikre barn og unge mulighet til gode kulturopplevelser, og vil blant annet satse på områder som korps, kor og ungdommens kulturmonstring.

Regjeringen vil forberede bibliotekene på en digital hverdag på en måte som ikke undergraver næringsdrivendes muligheter til å leve av kultur. Regjeringen vil sikre fortsatt gratis utlån av litteratur.

Regjeringen vil:

- Gjennomføre en frihetsreform i kulturpolitikken. Reformen skal føre til økt maktspredning, høyere kvalitet og en bredere finansiering av kulturlivet. I denne forbindelse foretas også en gjennomgang av Kulturrådets arbeidsform og organisering.
- Føre en litteraturpolitikk der de viktigste målsettingene er å ivareta norsk språk og litteratur gjennom å legge til rette for god fremvekst av nye forfatterskap og tilgjengelighet for leseren.
- Reversere bokloven.
- Vektlegge kultur som næring i større grad og styrke mulighetene for entreprenørskap i kultursektoren.
- Forenkle regelverket for selvstendig næringsdrivende kunstnere.
- Støtte opp under begge målformene som hovedmål. Erstatte dagens rett til å få svar på egen målform med en rett for ansatte i staten og språkneutrale kommuner til å bruke sin egen målform.
- Styrke det nordiske språksamarbeidet.
- Sikre en sterk beskyttelse av åndsverk.
- Prioritere det frie feltet og frilansere.
- Legge til rette for at unge talenter skal få anledning til faglig utvikling, uavhengig av sosial og økonomisk bakgrunn, gjennom kulturskolene og deres samarbeid med blant annet frivillige aktører.
- Legge til rette for norsk og internasjonal filmproduksjon i Norge.
- Styrke den private finansieringen av kulturlivet gjennom for eksempel gaveforsterkningsordninger og bedre tilrettelegging for private fond og stiftelser. Dette vil på sikt kunne redusere avhengigheten av offentlig finansiering.
- Gjennomgå bevilgningene på kulturfeltet for å sikre fornuftig ressursbruk og kvalitet.

- Utarbeide en plan for rehabilitering og vedlikehold av nasjonale kulturinstitusjoner.

Frivillighet

Frivilligheten er en viktig arena for samarbeid og har bidratt til å skape det samfunnet vi har i dag. Regjeringen vil bidra til at frivilligheten vokser frem nedenfra, og blir friere fra politisk styring. Frivilligheten skal ha en selvstendig stilling i samfunnet.

Innholdet i det frivillige engasjementet har endret seg fra å være medlemskapsbasert til å bli mer aktivitetsbasert. For at frivilligheten fremover skal kunne utvikle seg på egne premisser, må rammebetingelsene tilpasses en ny virkelighet. Regjeringen vil legge om den statlige støtten til frivillighet i takt med denne utviklingen. Frivilligheten må få større mulighet til å bli økonomisk uavhengig av staten. Fradragsordningen for gaver til frivillige organisasjoner må styrkes, og byråkratiet overfor frivillige organisasjoner reduseres.

Regjeringen vil:

- Gjennomgå de økonomiske rammebetingelsene for frivillig virksomhet, med sikte på å redusere byråkrati og politisering.
- Heve grensen for lønnsoppgaveplikt og arbeidsgiveravgiftsplikt for frivillige organisasjoner.
- Øke inntektsmulighetene, blant annet ved å øke gavefradraget til frivilligheten.
- La "herreløst arv" tilfalle frivillige organisasjoner istedenfor staten.
- Forbedre momskompensasjonsordningen.
- Legge til rette for at flest mulig skal kunne ta del i frivilligheten.

Idretten

Samfunnet vårt består av store og små fellesskap. Idretten rommer mange av disse. Idrett og fysisk aktivitet har stor egenverdi, og gir bedre fysisk og mental helse. Regjeringen vil gi gode rammevilkår for idretten og tilrettelegge for at alle som ønsker det, skal kunne delta i fysisk aktivitet. Topp- og breddeidrett skal leve i et samspill, der begge utfyller hverandre for å gjøre idretten sterkere.

Store internasjonale mesterskap gir viktig inspirasjon og styrker også bredden. Regjeringen vil bidra til at Norge kan være vertsnaasjon for enkelte internasjonale idrettsmesterskap, også innen idrett for funksjonshemmede.

Regjeringen vil:

- Øke idrettens andel av overskuddet fra Norsk Tipping for å styrke grunnfinansieringen. Det vil blant annet sikre raskere utbygging av lokale anlegg.
- Utarbeide en overordnet plan for anleggsutvikling.
- Gjennomgå regelverket for tippemidler og momskompensasjon med tanke på forenkling.
- Sikre idrettsutøveres mulighet til å kombinere idrett og utdanning, og styrke toppidrettskompetansen innen ulike idretter ved videregående skoler og høyskolene.
- Fjerne forbudet mot proffboksing.

- Gi idrettslag mulighet til å drifte offentlige idrettsanlegg.
- Legge bedre til rette for at funksjonshemmede får anledning til å delta i idretten.
- Sikre trygge og stabile rammebetingelser for Special Olympics Norge.
- Tillate mesterskapsturneringer i poker med klare beløpsgrenser gjennom et unntak i lov.

Spill

Regjeringen vil videreføre en politikk som ivaretar hensynet til spilleavhengige og sikrer at inntekter fra pengespill i Norge skal tilfalle ideelle formål.

Regjeringen vil utrede spørsmålet om lisensordning for utenlandske spillselskaper for å se om det er mulig å kombinere sosialpolitiske hensyn og økte totale inntekter til frivilligheten innenfor EØS-avtalens rammer.

Beslutning om nye spillkonsepter skal tas av Lotteritilsynet. Regjeringen vil skille mellom vanedannende pengespill og ikke-vanedannende lotterikonsepter. Regjeringen vil støtte opprettelsen av flere ikke-vanedannende lotterikonsepter som kan styrke frivilligheten, forutsatt at de ikke utfordrer EU-unntaket vi har fått for vårt spillmonopol. De store humanitære organisasjonene skal prioriteres.

Medier

Digitalisering fører til en ny hverdag i mediebransjen. Premissene for publikums deltakelse, produktenes utforming og redaksjonenes arbeidsform endres hurtig. Regjeringen vil legge til rette for god nyhetsproduksjon og en bredt anlagt offentlig samtale i fremtidens digitale mediesamfunn. Mediepolitikken må derfor stimulere til nyskaping og innovasjon, samtidig som den frie pressens tradisjoner og grunnverdier ivaretas.

Regjeringen vil:

- Modernisere det mediepolitiske virkemiddelapparatet gjennom økt likebehandling av mediene, uavhengig av teknologisk plattform. Over tid skal pressestøtten omlegges og nivået reduseres.
- Tilpasse eierbegrensningene for medier til ønsket om å sikre mediemangfold, og la Konkurransetilsynet forvalte loven om medieeierskap.
- Likestille papiraviser og e-aviser gjennom å etablere en felles, lav momssats.
- Legge frem en stortingsmelding om NRK-lisens og alternative betalingsordninger.
- Øke andelen eksterne produksjoner i NRK.
- Begrense NRKs mulighet til å bruke sin robuste økonomi til å svekke frie institusjoners aktivitetsgrunnlag.

12 – Kunnskap

En god skole gir elevene kunnskap og er det viktigste bidraget til sosial mobilitet i samfunnet. Norge trenger tilgang på dyktige fagfolk, og derfor vil regjeringen gjennomføre et eget yrkesfagsløft. En høyere utdanning fundert på kvalitet gir oss kompetente arbeidstakere. Kvalitet i forskningen legger grunnlaget for nye innovasjoner som skaper trygge arbeidsplasser.

I en globalisert verden blir kunnskap et stadig viktigere verktøy i den internasjonale konkurransen mellom landene. Regjeringen vil vektlegge en stor satsing på kunnskap som avgjørende for å styrke norsk konkurransekraft og bygge landet for fremtiden.

Barnehager

Barnehagen skal gi trygg og god omsorg og samtidig stimulere til lek og utvikling på barns premisser. Regjeringen vil styrke bruken av norsk og språkutviklingen i barnehagen for å forberede barna på skole og utdanning. De ansatte er barnehagens viktigste ressurs, og god kvalitet i barnehagen er avhengig av deres kompetanse. Regjeringen vil arbeide for et stort mangfold av ulike barnehager med fleksible åpningstider slik at tilbudet er tilpasset behovet hos det enkelte barn og den enkelte familie.

Regjeringen vil:

- Løfte kvaliteten i barnehagene.
- Styrke etter- og videreutdanningen slik at flere ansatte får barnefaglig kompetanse.
- Utdanne flere pedagoger.
- Innføre uavhengig tilsyn med barnehagene.
- Sikre likebehandling av alle barnehager, forenkle finansieringsordningen samt likestille regnskapsforskriftene for offentlige og private barnehager.
- Gjøre mest mulig informasjon om barnehagene åpent tilgjengelig og utarbeide felles nasjonale indikatorer for kvalitet.
- Arbeide for økt fleksibilitet i barnehageopptaket.
- Innføre en bemanningsnorm i barnehagene innen 2020.
- Gi nødvendig hjelp til barn som har svake språkferdigheter og stille krav om norskerferdigheter for barnehageansatte.
- Gi barnehager som oppfyller kommunens krav til godkjenning bedre mulighet til å etablere seg.

Lærersatsing

Lærerne er skolens viktigste ressurs. Nøkkelen til å løfte kunnskapen blant elevene er å satse på lærernes kompetanse. Regjeringen vil at dyktige lærere skal fortsette å undervise, og at det skal bli mulig å stige i gradene som lærer og bli spesialist med økt lønn og status. Flere karriereveier i skolen er også viktig for å tiltrekke flere av de flinkeste elevene til lærerstudiet i fremtiden. Staten skal bidra til finansieringen av nye karriereveier i skolen.

Regjeringen vil løfte kvaliteten på lærerutdanningen og utvide tilbudet om etter- og videreutdanning. Påfyll av kompetanse skal gi oppdatert fagkunnskap og utvikle fagkompetansen. På sikt skal det være en rettighet for lærerne, som vil bidra til å gi elevene lærere på høyt faglig og pedagogisk nivå. Tiltaket vil øke elevenes læringsutbytte, derfor skal det på sikt også være en plikt for lærerne å oppfylle kompetansekrav gjennom etter- og videreutdanning. Kommunene har ansvar for etter- og videreutdanning av lærere, men regjeringen vil at staten skal ta en større del av finansieringen.

Regjeringen vil:

- Trappe opp etter- og videreutdanning gradvis, og på sikt innføre rett og plikt til etter- og videreutdanning.
- Gjennomføre et særskilt krafttak innenfor matematikk ved at 10 000 lærere i grunnskolen tilbys videreutdanning i løpet av fem år.
- Gjøre om lærerutdanningen til en femårig mastergradsutdanning.
- Kreve karakteren 4 eller bedre i norsk, matematikk og engelsk for opptak til lærerutdanningen.
- Kreve at alle lærere fra 1. trinn skal ha fordypning i de basisfagene de underviser i.
- Etablere nye karriereveier i skolen ved å innføre nye stillingskategorier, som lærerspesialist.
- Medvirke til at andre yrkesgrupper i skolen frigjør tid for lærerne og skoleledelsen til kjerneoppgavene.
- Etablere en felles IT-plattform for skolen for enklere tilgang til digitale læringsressurser, deling av informasjon og en mer effektiv skolehverdag.
- Forenkle og redusere omfanget av unødvendig byråkrati og rapporteringskrav.

Skole

Skolen skal ha som mål å sikre alle elever grunnleggende ferdigheter når det gjelder å lese, regne, uttrykke seg muntlig og skriftlig, og bruke digitale verktøy. Hovedutfordringen i norsk skole er at for mange for elever ikke tilegner seg disse ferdighetene. Det er en viktig årsak til at mange faller fra eller ikke består videregående opplæring. Regjeringen vil sette inn tiltak for at flere skal tilegne seg grunnleggende ferdigheter.

Regjeringen vil:

- Prioritere elevenes lese- og skriveferdigheter gjennom hele skoleløpet. Tidlig innsats er nøkkelen til mestring og økt læringsutbytte.
- Kartlegge læringsresultatene gjennom hele skoleløpet og sikre full åpenhet om resultater på skolenivå.
- Vurdere å innføre flere skriftlige avgangseksamener for elever på 10. trinn.
- Sette ned et utvalg som skal vurdere norskfaget med sikte på å styrke faget som språkfag, gjøre sidemålsundervisningen mer engasjerende for elevene og forbedre karaktersetningen.
- Gjeninnføre statlig grunnskoler for hørselshemmede.
- Gradvis øke det nasjonale målet om hvor mange elever som skal fullføre og bestå videregående opplæring til 90 prosent.

Skolen skal kvalifisere elevene for arbeidsliv og høyere utdanning. Det er viktig at elevene får medvirke i vurderingen av kvaliteten på undervisningen.

Regjeringen vil:

- La elevene i den videregående opplæringen evaluere undervisningen.
- Gi elevene i den videregående opplæringen rett til fritt skolevalg på tvers av fylkesgrenser.

Skolen skal være en trygg arena for læring og mestring. Regjeringen vil sikre alle elever et godt læringsmiljø gjennom et kontinuerlig arbeid for å forebygge og bekjempe mobbing. Det er også viktig med orden og disiplin i klasserommet. For barn i barnevernsinstitusjoner og ungdom ved rusinstitusjoner er det viktig å sikre et godt og individuelt tilpasset skoletilbud.

Regjeringen vil:

- Gi elever med lese- og skrivevansker tilgang til gratis PC med nødvendig programvare.
- Styrke rådgivningstjenesten for å støtte elevene i viktige utdanningsvalg og sosiale spørsmål. Det skal stilles krav om regelmessig etterutdanning.
- Legge til rette for at skolene sikrer daglig fysisk aktivitet for elevene.
- Sørge for at det er mobberer som bytter skole i mobbesaker der skolebytte er eneste løsning.
- La den enkelte skole fastsette regler for bruk av religiøse plagg og symboler der hvor skolen selv finner det nødvendig.
- Gi kommunene frihet til å avgjøre om de vil ha en skolefruktordning, og på hvilket trinn det skal tilbys leksehjelp.

Regjeringen vil åpne for at flere kan drive offentlig finansierte friskoler, og gjeninnføre en lov om frittstående skoler der kravet til formål erstattes med krav til innhold og kvalitet. Skoler som oppfyller vilkårene skal ha rett til godkjenning, med mindre en helhetsvurdering tilsier at godkjenning vil gi negative konsekvenser for det offentlige skoletilbudet. Regjeringen vil vurdere kapitaltilskudd til etablerte friskoler for oppgradering av eldre bygningsmasse. Friskoler skal ikke kunne betale utbytte til eierne.

Regjeringen vil utvide samarbeidet med næringslivet for å øke elevenes interesse og læringsutbytte. Regjeringen vil gjøre det enklere for elever som trenger ekstra utfordringer å ta fag på høyere nivå.

Regjeringen vil:

- Stimulere til tettere samarbeid mellom skoler, bedrifter og forskningsmiljøer. Skolene skal lettere kunne spille på kompetanse i næringslivet i undervisningen.
- Utvikle temaskoler i ungdomsskolen og den videregående skolen, for eksempel realfagsgymnas, i samarbeid med høyere utdanningsinstitusjoner.
- Styrke Ungt Entreprenørskap som en viktig arena for samarbeid med arbeidslivet.

- Etablere en teknologisk skolesekk etter modell fra den kulturelle skolesekken.
- Gjøre det lettere for elever som trenger ekstra utfordringer å ta fag på et høyere nivå.

Yrkesfagsløft

Fag- og yrkesopplæringen skal utdanne gode fagfolk. Både bedrifter og offentlig sektor vil i fremtiden ha et stort behov for dyktige medarbeidere med fag- og yrkesutdanning. Derfor er det nødvendig å heve statusen til yrkesfagene og bekjempe et uakseptabelt høyt frafall. Det trengs flere lærlingeplasser og flere tilpassede utdanningsløp. Regjeringen vil på den bakgrunn gjennomføre et yrkesfagsløft.

Regjeringen vil:

- Øke lærlingstilskuddet.
- Innføre mer ambisiøse mål for offentlige virksomheters inntak av lærlinger.
- Tillate alternative opplæringsløp, som for eksempel praksisnære opplæringsprogrammer i bedriftene.
- Utvide praksisbrevordningen, med mål om at alle fylker skal tilby dette.
- Videreutvikle tilbudet til elever som vil kombinere fagbrev og studiekompetanse, for eksempel tekniske allmennfag (TAF), med mål om at alle fylker skal tilby dette.
- Sørge for en yrkesretting av fellesfagene på yrkesfaglige utdanningsprogrammer.
- Styrke muligheten for at yrkesfagelever kan veksle mellom opplæring i skole og bedrift.
- Styrke Y-veien og stoppe innføringen av opptak til enkelte studier på høyere utdanning basert på fagbrev.

Høyere utdanning

Norge har en kunnskapsbasert økonomi som skal hevde seg i en globalisert verden der kapital, kunnskap og arbeidsplasser beveger seg stadig raskere over landegrensene. Fundamentet for vår fremtidige verdiskaping og velferd ligger i å realisere kunnskapssamfunnet.

Norge kan aldri bli billigst, men vi kan bli best. Det gjør kunnskap til et suksesskriterium for at vi skal hevde oss i den internasjonale konkurransen. Regjeringen vil møte denne utfordringen ved å prioritere investeringer i utdanning og kompetanse, slik at vi kan omsette kunnskap til verdiskaping.

I årene som kommer vil universitets- og høyskolesektoren spille en stadig viktigere rolle for å utdanne studenter med høy kompetanse til næringsliv og offentlig sektor. Regjeringen ønsker derfor å utvikle flere verdensledende universitetsmiljøer. Det krever at den resultatbaserte andelen av finansieringen til høyere utdanningsinstitusjoner øker. Kriteriene for å måle resultater skal utredes for å reflektere forskningskvalitet og forskningsproduktivitet.

Profesjonsutdanningene ved universitetene og høyskolene må møte arbeidslivets behov for kompetanse. I et globalt arbeidsmarked har det stor verdi at norske studenter tar hele eller deler av utdanningen i utlandet, og at utenlandske studenter kommer til norske utdanningsinstitusjoner.

Regjeringen vil:

- Øke grunnfinansieringen av utdanningsinstitusjonene.
- Øke andelen av finansieringen til universitets- og høyskolesektoren som er resultatbasert. Kriteriene for resultater skal utredes.
- Fryse strukturen i høyere utdanning inntil effekten av nye universitetsopprettelser er evaluert, og sikre at vi får en struktur som gir miljøer med sterke fagprofiler.
- Satse på utvikling av fremragende studietilbud gjennom å benytte vitenskapelig spisskompetanse etter modell fra sentre for fremragende forskning.
- Øke opptakskapasiteten innen ingeniør- og realfag.
- Heve inntektstaket for studenter og justere studiestøtten utover pris- og kostnadsvekst.
- Innføre studiestøtte til førsteåret ved bachelorstudier i ikke-vestlige land og til freshman-året i USA.
- Bygge ut flere studentboliger og forenkle regelverket slik at det blir enklere å samarbeide med private.
- Styrke de tekniske fagskolene og gjeninnføre statlig finansiering av fagskolene.
- Styrke NOKUTs arbeid med å heve kvaliteten i utdanningen og i institusjonene.

Forskning

Forskning er grunnleggende for å fremskaffe ny viten og ny teknologi som bringer verden fremover. Ny kunnskap og innovasjon vil være en sentral drivkraft for å skape trygge arbeidsplasser. De norske investeringene i forskning og innovasjon ligger under gjennomsnittet blant landene i OECD, og langt bak nordiske land. Det er spesielt næringslivets investeringer i forskning og utvikling som trekker ned, og vi scorer for dårlig på EUs rangering av europeiske lands innovative evne. Regjeringen vil bruke offentlige midler for å stimulere til økte investeringer i forskning og innovasjon i næringslivet.

Regjeringen vil ha høye ambisjoner for Norge som kunnskapsnasjon. Den offentlige satsingen på forskning må opp på et høyere nivå og holde tritt med utviklingen i andre land. Det må bli mer attraktivt å investere risikokapital i kommersialisering av forskning og innovasjon.

Regjeringen vil:

- Styrke forskningsinnsatsen for å nå målet om at forskning skal utgjøre 3 pst av BNP innen 2030.
- Fremme fremragende forskningsmiljøer ved å starte opp flere Global Centres of Expertise.
- Styrke forskningsrådets åpne programmer som legger avgjørende vekt på kvalitet, som Sentre for fremragende forskning (SFF), Sentre for forskningsdrevet innovasjon (SFI) og Forskningscentre for miljøvennlig energi (FME).
- Øke den frie prosjektstøtten for å fremme banebrytende forskning.
- Arbeide for, og stimulere til, økt internasjonalisering av forskningen, eksempelvis gjennom deltakelse i EUs rammeprogrammer.
- Styrke programmer for kommersialisering av forskningsresultater blant studenter og forskere.
- Øke midlene til såkornfondene for å videreutvikle nye bedrifter og innovasjoner.

- Stimulere til mer forskning i næringslivet og sterkere samhandling med academia, blant annet gjennom å bedre Skattefunn og gaveforsterkningsordningen, og utvide Brukerstyrt innovasjonsarena (BIA) og nærings-PhDer.
- Forenkle byråkratiet rundt søknader om forskningsmidler.

Voksenopplæring

Arbeidslivet endrer seg raskt og stiller økende krav til kompetanse blant arbeidstakerne. Det gir mennesker i alle aldre behov for påfyll av kunnskap underveis i yrkeskarrieren. Mange som faller utenfor arbeidslivet som følge av økte kompetansekrav har lese- og skrivevansker. Regjeringen vil iverksette en nasjonal satsing på tiltak rettet mot voksne med svak lesekompetanse og mangelfulle grunnleggende ferdigheter, og styrke koordineringen av voksenopplæringen.

Regjeringen vil:

- Gi livslang rett til videregående opplæring.
- Trappe opp bevilgningene til Program for basiskompetanse i arbeidslivet (BKA).
- Sikre at alle som står utenfor arbeidsmarkedet, og som får hjelp av offentlige etater, automatisk får tilbud om kartlegging av grunnleggende ferdigheter.
- Innføre en generell rett til kartlegging av grunnleggende ferdigheter for voksne.
- Opprette et program for basiskompetanse i frivilligheten (BKF), der landsomfattende frivillige organisasjoner og frivillighetssentralene kan søke om støtte til opplæringsaktiviteter for personer med manglende lesekompetanse.

13 – Miljø og klima

Miljø- og klimautfordringene er omfattende både nasjonalt og internasjonalt. Regjeringen vil bygge sin politikk på forvalteransvaret og føre-var-prinsippet. Den kloden vi skal overlate til våre barn skal være i minst like god stand som vi overtok den fra våre forfedre. Regjeringen vil føre en offensiv klimapolitikk og forsterke klimaforliket, jf samarbeidsavtalen. Utbyggingen av fornybar energi må økes (kapittel 14).

Miljø

Norge er heldig stilt med en variert, frodig og ren natur. Regjeringen ønsker å legge til rette for å bevare landets sterke tradisjoner for jakt, fiske og friluftsliv med utgangspunkt i allemannsretten til fri ferdsel i utmark. Dette hensynet skal balanseres mot behovet for å sikre leveområder for truede dyrearter.

Det biologiske mangfoldet i Norge ivaretas best gjennom en kombinasjon av bærekraftig bruk og frivillig vern. Det er viktig å ta vare på bymarker og grønne lunger i byene som viktige rekreasjonsområder for befolkningen, og arbeide for å redusere støyplager gjennom å følge opp nasjonale og internasjonale forpliktelser. Naturmangfoldloven skal ligge fast, men praksisen skal gjennomgås jf samarbeidsavtalen. Regjeringen vil sikre levedyktige bestander av de store rovviltartene i henhold til rovviltforliket, og søke å redusere konfliktnivået.

Lokal medvirkning er viktig i forvaltning av naturressursene, og regjeringen vil ha forsøk med grunneierstyrt forvaltning av verneområder. Regjeringen vil utvikle «inngrepsfrie naturområder» (INON) som verktøy i arealpolitikken.

Regjeringen vil:

- Styrke arbeidet med frivillig vern av skog.
- Sikre en bedre forvaltning av dagens verneområder.
- Utarbeide en strategi for biogass.
- Forvalte innsjøer og vassdrag slik at ferskvannsreservoarer og fiske- og rekreasjonsområder sikres for fremtidige generasjoner.
- Styrke arbeidet med å rydde opp i giftige sedimenter i fjorder, elver, havner og innsjøer, samt begrense spredning av miljøgifter.
- Styrke arbeidet mot lakselus, andre sykdomsutfordringer og rømming gjennom forpliktende avtaler med næringen.
- Styrke kulturminnearbeidet i Norge, blant annet ved å bedre rammevilkårene for private eiere av kulturminner.
- Utarbeide en stortingsmelding for å styrke friluftslivet.
- Sikre en miljømessig trygg og forsvarlig løsning for U-864 utenfor Fedje i Hordaland.

Klima

Klimautfordringen er global og løses best globalt. Norge må ta ansvar for kommende generasjoners livsgrunnlag ved å bidra til internasjonalt forpliktende utslippsavtaler og ved å investere i forskning

og utvikling av ny teknologi som kan bidra til å realisere et lavutslippssamfunn. Norge skal være en pådriver i arbeidet for å sette en internasjonal pris på CO₂ og effektive, fungerende internasjonale karbonmarkeder. Norge skal jobbe for å styrke EUs kvotesystem (EU ETS) som virkemiddel for å nå europeiske klimamål etter 2020.

Regjeringen vil føre en ambisiøs nasjonal klimapolitikk med en langsiktig omstilling til et lavutslippssamfunn innen 2050. Regjeringen vil styrke satsingen på forskning og miljøteknologi. En ambisiøs politikk nasjonalt må bidra til å redusere utslippene globalt. Dette innebærer at det tas hensyn til konsekvensene av kvotesystemet, faren for karbonlekkasje og til industriens konkurransevne.

Norges regnskogsatsing (REDD) er viktig både for å begrense klimagassutslipp og for å bevare biologisk mangfold. Satsingen skal videreføres med mål om langsiktige resultater. Arbeidet for å sikre at pengene brukes effektivt og til formålet i mottakerlandene må styrkes. Regjeringen vil samle forvaltningen av denne ordningen i Miljøverndepartementet.

Regjeringen vil legge til rette for at flere kan reise kollektivt eller bruke sykkel. Ordninger som stimulerer til en miljøvennlig reiseatferd er nærmere omtalt i kapittel 15. Regjeringen vil jobbe for at den enkelte kan redusere egne miljøutslipp gjennom energieffektiviseringstiltak, mer miljøvennlige kjøretøy og bedre infrastruktur.

Regjeringen vil:

- Øke avkastningen fra miljøteknologifondet jf samarbeidsavtalen.
- Satse bredt på å utvikle en kostnadseffektiv teknologi for fangst og lagring av CO₂, og ha en ambisjon om å realisere minst ett fullskala demonstrasjonsanlegg for CO₂-fangst innen 2020.
- Sikre utfasing av fyring med fossil olje i alle offentlige bygg innen 2018 og forby bruk av fossil olje i oppvarming i alle bygg fra 2020. Enovas støtteordning til konvertering og utfasing av oljefyr styrkes.
- Foreta en helhetlig gjennomgang av kjøretøy- og drivstoffavgiftene for å stimulere til en mer moderne og miljøvennlig bilpark.
- Videreføre avgiftsfordelene for nullutslippsbiler til 2017 og dagens unntak fra veibruksavgift for alternative drivstoff til 2020.
- Utarbeide krav om at alle nye offentlige kjøretøy, og alle nye drosjer, ferger, rutebåter og dieseltog, benytter lav- eller nullutslippsteknologi når teknologien tilsier dette.
- Fastsette og fremme en sak om et ambisiøst og kvantifiserbart nasjonalt mål for energieffektivisering, og innføre skattefradrag for ENØK-tiltak i husholdningene.
- Legge til rette for landstrøm for ferger og cruiseskip i flere havner.
- Utrede en vrakpantordning for norskregistrerte skip.
- Sørge for at offentlig sektor som kunde bidrar til å ta i bruk og utvikle nye miljø- og klimavennlige teknologier og løsninger.

14 – Olje og energi

Stabil energiforsyning er grunnleggende for et moderne velferdssamfunn, og et konkurransefortrinn for norsk industri. Regjeringen vil videreutvikle norsk energibransje og sørge for gode og stabile rammebetingelser. Regjeringen vil videre legge til rette for økt energieffektivisering.

Regjeringen vil at Norge skal være en foregangsnaasjon innen miljøvennlig energibruk og produksjon, både innen vannkraft, vindkraft, bioenergi og andre fornybare energiformer. Regjeringen vil legge til rette for at energinæringen kan utnytte konkurransefordelen med små barrierer mellom bransje, myndigheter, forskningsmiljø, leverandørindustri og kapitalmiljø for å utvikle en klynge som er blant de mest attraktive i verden.

Regjeringen vil legge til rette for videreutvikling av norsk energibransje innen både energiproduksjon og teknologiutvikling. Fellesskapets interesser skal ivaretas gjennom skatteregler og konsesjonsbestemmelser.

Omleggingen av energiforsyningen i Europa gir store muligheter for verdiskaping i Norge basert på våre energiressurser. Vi må utnytte de mulighetene dette gir oss, både når det gjelder eksport av energi og produkter fra norsk industri.

Regjeringen vil:

- Legge frem en stortingsmelding om en helhetlig energipolitikk, hvor energiforsyning, klimautfordringer og næringsutvikling sees i sammenheng.
- Øke fornybar kraftproduksjon i Norge og vurdere tilpasninger i ordningen med el-sertifikater.
- Utarbeide en helhetlig strategi for hvordan potensialet for opprustning og utvidelse av vannkraftverk kan realiseres.
- Satse på forskning på fornybare energikilder.
- Styrke forsynings sikkerheten og øke robustheten i kraftleveransene i Norge.
- Bygge ut tilstrekkelig nettkapasitet over hele landet.
- Legge til rette for en strukturendring i retning færre og mer robuste nettselskaper for å ivareta kundenes behov for en effektiv prissetting, god forsynings sikkerhet og kvalitet i tjenestene.
- Sikre en god balanse mellom utbygging av ny kraftproduksjon og nye mellomlandsforbindelser, og endre energiloven slik at også andre aktører enn Statnett skal kunne eie og drive disse forbindelsene. Samfunnshensyn ivaretas gjennom konsesjonsbehandlingen.
- Legge frem en tiltaksplan for å redusere samlet konsesjonsbehandlingstid for utbygging av kraft og overføringsnett for elektrisk kraft, og la kommunene gi utbyggingstillatelse/konsesjon til små-, mikro- og minikraftverk samt små vindmølleanlegg.
- Fjerne kompetanseforskriftens bemanningskrav for kraftproduksjon og nettselskap, og erstatte denne med generelle kvalitets- og sikkerhetskrav.
- Sikre at industrielle eiere av vannkraft, innenfor dagens konsolideringsmodell, kan ivareta sitt behov for forutsigbar krafttilgang også i fremtiden.
- Styrke forskningssentrene for fornybar energi (FME-sentrene) og opprette et eget FME-senter for geotermisk energi i tråd med klimaforliket.

- Opprette et FME-senter for Thorium.
- Utvikle NORFUNDS investeringer i fornybar energi globalt.
- Heve innslagspunktet for grunnrenteskatt for småkraftverk fra 5 MVA til 10 MVA.
- Gjennomgå ENOVAs rolle for å målrette arbeidet bedre, slik at selskapet beholder en sterk rolle innen ENØK i industrien, offentlig sektor og i varmemarkedet.
- Endre energimerkeordningen slik at den optimaliserer energiforvaltningen i alle nybygg og større ombygninger basert på krav til levert energi.
- Innføre et skattefradrag for ENØK-investeringer i hjemmet.

Petroleumsnæringen

Olje- og gassvirksomheten er en bærebjelke i norsk økonomi og vil fortsette å være det i overskuelig fremtid. Den bidrar til arbeidsplasser og nærings-, teknologi- og samfunnsutvikling over hele landet. Petroleums-klyngen er Norges største kommersielle kunnskapsbase. Leverandørindustrien og oljeteknologibedriftene er Norges nest største eksportnæring målt i verdi, etter salg av olje og gass. For regjeringen vil det være viktig å bidra til at leverandørindustrien får mulighet til vekst og videreutvikling for å sikre sin ledende posisjon i et internasjonalt marked.

Det er behov for kontinuerlig kompetanse- og teknologiutvikling dersom man skal opprettholde aktivitetsnivået på norsk sokkel. Det er et viktig mål at Norge opprettholder et bærekraftig nivå for petroleumsvirksomheten for å unngå forvitring av den teknologiske fagkunnskapen som kreves for fremtidig utvikling. Staten er den desidert største aktøren på norsk sokkel og må ta et større ansvar for petroleumsrettet FoU. Petoro skal spille en større rolle i teknologiutvikling og i arbeidet med å øke utvinningsgraden på norsk sokkel. Det må stimuleres til konkurranse og mangfold på sokkelen.

Utvinning av norsk olje og gass må skje på mest mulig miljøvennlig måte. Petroleumsvirksomhet i nye områder må kombineres med strenge krav til miljø, sikkerhet og beredskap, og til sameksistens med andre næringer.

Det skal ikke åpnes for petroleumsvirksomhet, eller konsekvensutredes i henhold til petroleumsloven, i havområdene utenfor Lofoten, Vesterålen og Senja i perioden 2013-2017, og ikke iverksettes petroleumsvirksomhet ved Jan Mayen, iskanten, Skagerak eller på Mørefeltene jf samarbeidsavtalen. Det skal etableres en miljøbase/oljevernbase i Lofoten og Vesterålen.

Regjeringen vil:

- Holde et forutsigbart og høyt tempo når det gjelder å tildele nye områder for petroleumsaktivitet, både når det gjelder konsesjonsrunder og TFO (Tildeling i forhåndsdefinerte områder).
- Videreføre TFO-ordningen.
- Styrke petroleumsrelatert forskning.
- Legge til rette for økt bruk av gass i norsk industri.
- Styrke Petoro ved finansiering direkte over kontantstrømmen fra SDØE.
- Sikre næringen forutsigbare og langsiktige skatte- og avgiftsregler.

- Vurdere endringer i petroleumsskattesystemet som kan bedre ressursforvaltningen og øke utvinningsgraden i felt i drift og nærliggende marginale felt.
- Gjøre evne og vilje til økt utvinningsgrad til et av kriteriene for tildeling av oppgaver og ansvar på norsk sokkel.
- Arbeide for å redusere kostnadsnivået på norsk sokkel, blant annet gjennom oppfølging av Åm-utvalget og Reiten-utvalget.
- Legge til rette for økt mangfold og konkurranse på sokkelen ved tildeling av nye konsesjoner og operatørskap.
- Styrke oljevernberedskapen og legge frem en oppdatering av stortingsmeldingen om sjøsikkerhet og oljevern. Det settes ned et utvalg for å vurdere hvordan teknologi, produktutvikling, industribygging og kompetanse innen oljevernberedskap kan styrkes.

15 – Samferdsel

Regjeringen vil bygge landet

God infrastruktur er en grunnpilar i et moderne samfunn, og regjeringen vil gjøre dette til en konkurransefordel for nasjonen. Næringslivet må få sine varer og tjenester raskt, enkelt og billig frem til markedene til en lav kostnad.

Regjeringen vil at Norge skal få et topp moderne samferdselsnett på nivå med sammenlignbare land. Derfor vil regjeringen legge til rette for at en større del av avkastningen fra Statens pensjonsfond utland investeres i veier, jernbane og annen samferdselsinfrastruktur. Regjeringen vil sørge for økt trafiksikkerhet, og kortere og mer forutsigbar reisetid, for næringslivet og innbyggerne. Det må bygges mer helhetlig, og mindre stykkevis og delt. Offentlige innsigelser må samordnes bedre. Stortinget bør i fremtiden vedta nasjonale planer med mål, rammer, tiltak og finansiering, slik at fagetatene kan overta ansvaret for detaljer og gjennomføring.

Regjeringen vil etablere et eget utbyggingselskap som skal løfte flere veiprojekter og gjennomføre utbyggingen mer effektivt, jf samarbeidsavtalen. Selskapet finansieres med egenkapital, men kan også ta opp lån med statsgaranti. Selskapet kan overta utbyggings-, drifts- og finansieringsansvar for utbygging av store samferdselsprosjekter. Man kan også overdra eksisterende prosjekter til selskapet. I forbindelse med statsbudsjettet fastsettes rammene for selskapet.

Satsing på utbygging av vei og kollektivtransport økes utover vedtatt Nasjonal transportplan 2014-2023, og bompengandelen i nye prosjekter reduseres.

Regjeringen vil:

- Etablere et infrastrukturfond på 100 mrd. kroner som bygges opp over inntil 5 år. Avkastningen øremerkes i statsbudsjettet til vei-, jernbane- og kollektivnettet samt bredbånd og IKT-infrastruktur, med forutsigbar og varig finansiering av infrastruktur-investeringene som overordnet mål.
- Sikre en god erstatningsordning for personer som får båndlagt sin eiendom til infrastrukturformål.
- Starte arbeidet med å innhente vedlikeholdsetterslepet på infrastruktur.
- Legge frem en proposisjon som drøfter samling av bompengeselskapene til ett eller et mindre antall selskaper som administrerer bompengeneinnkreving, dersom det foreligger et effektiviseringspotensial.
- Bidra til at analysene knyttet til samfunnsøkonomisk lønnsomhet forbedres. I planleggingsprosesser må realistiske trafikkprognoser legges til grunn, slik at infrastrukturen dimensjoneres i tråd med reelt behov.
- Fremme en sak som presenterer ulike løsninger for hvordan Stortinget i fremtiden skal kunne vedta nasjonale planer med mål, rammer, tiltak og finansiering, og hvordan fagetatene kan overta ansvaret for detaljer og gjennomføring.
- Bygge vei og jernbane raskere gjennom å redusere planleggingstiden. Målsettingen vil være en halvering av tiden. Innsigelser i planleggingsprosessen samordnes bedre.
- Organisere større vei- og jernbaneutbygginger som egne prosjekter der offentlig-privat samarbeid (OPS) brukes som gjennomføringsstrategi.

- Øke bruken av statlig regulering for prosjekter av nasjonal betydning.
- Investere en større del av avkastningen fra Statens pensjonsfond utland i veier, jernbane og annen samferdselsinfrastruktur.

Vei og trafikksikkerhet

Effektive, sikre og miljøvennlige veier er helt avgjørende for å dekke innbyggernes behov og styrke næringslivets konkurranseevne. En kraftig utbygging av det norske riksveinettet er en god investering i Norges fremtidige konkurransekraft. På lang sikt har ikke Norge råd til å la være å investere for fremtiden.

Regjeringen vil investere i det norske veinettet, og særlig i de mest lønnsomme hovedveiprojektene som knytter Norge sammen og i veier som utvider bo- og arbeidsmarkedsregioner. Regjeringen vil øke fartsgrensene på de tryggeste motorveistrekningene til 110 km/t basert på faglige råd.

Regjeringen vil øke sikkerheten på norske veier gjennom blant annet bygging av midtrekkverk og trygge veier med motorveistandard. Dette er svært effektive tiltak for å redusere dødsulykker på norske veier. Regjeringen vil legge til grunn en nullvisjon for dødsulykker og hardt skadde i trafikken.

Regjeringen vil:

- Redusere bompengandelen i nye prosjekter. Reduksjonen omfatter i hovedsak ikke bypakker og fergeavløsningsprosjekter.
- At små veiprojekter som ikke er knyttet til eksisterende veipakker, og som har en uforholdsmessig høy innkrevingskostnad, som hovedregel ikke skal ha bompengefinansiering.
- Åpne for at nedbetalingstiden i bompengeprojekter kan forlenges.
- Gjøre modulvogntogordningen til en permanent ordning.
- Videreføre rammen i rentekompensasjonsordningen for fylkesveier.
- Ikke redusere ambisjonene for investering i vei eller jernbane som følge av reduksjon i bompengennevningen.
- Etablere et uavhengig veitrafikktilsyn, og vurdere effektiviseringspotensialet knyttet til tettere integrering mellom de ulike statlige tilsynene innen transportsektoren.
- Bruke offentlig-privat samarbeid for å bygge ut flere døgnhvileplasser, og spesielt tilrettelegge for dette der det bygges ny vei.
- Ha som ambisjon at nye, trygge, fullverdige norske motorveier dimensjoneres til en maksimalfartsgrense på 130 km/t.
- Endre veinormalene slik at terskelen for å bygge midtrekkverk og flerfeltsveier senkes.
- Styrke det forebyggende trafikksikkerhetsarbeidet med fokus på frivillige organisasjoner.
- Etablere en belønningsordning for sykkeltiltak og lokale trafikksikkerhetstiltak, blant annet for skoleveier.
- Begrense bruken av streknings-ATK, dvs fotobokser som fotograferer samtlige bilister og måler gjennomsnittsfart, og ikke innføre dette på nye strekninger før ordningen er evaluert.
- Gjøre det mer attraktivt for store utenlandske entreprenører å legge inn anbud på norske samferdselsprosjekter.

- Utarbeide og ta i bruk konkrete mål for hva som er god vei for henholdsvis riks- og fylkesvei i form av minstestandarder.
- Utarbeide en nasjonal motorveiplan.
- Sørge for jevnlig måling av brukertilfredsheten med riks- og fylkesveinettet.
- Tillate bruk av Segway.
- Utvide fergeavløsningsordningen på riksveier.
- Øremerke deler av årsavgiften til det nye veiselskapet.

Legge frem en egen ordning for registrering av ombygde og amatørbygde kjøretøy, både MC og bil, etter modell av tilsvarende ordning i Sverige.

Jernbane

Jernbanen skal være et konkurransedyktig alternativ for både passasjerer og gods. Kvalitet, tilgjengelighet og punktlighet må forbedres. Regjeringen vil øke jernbaneinvesteringene og øke konkurransen på sporet. Regjeringen vil planlegge for full utbygging av InterCity-strekningene i Østlandsområdet og ny jernbanetunnel under Oslo. Regjeringen vil prioritere kryssningsspor på viktige godstraseer og skinnegående persontransport i og rundt storbyene.

Regjeringen vil:

- Gjennomføre en større reform av jernbanesektoren, der Jernbaneverket og NSB omorganiseres for å oppnå en hensiktsmessig styringsstruktur, en forretningsmessig organisasjonsform og tydelige mål.
- Legge til rette for at godstog og langdistansetog skal kunne prioriteres i jernbanenettet mellom kl 18:00 og 05:00.
- Gjennomgå kjørevegsavgiften på jernbanen, med sikte på å kartlegge hvordan den bør utformes for å oppnå en konkurransenøytral infrastruktur.
- Legge frem en langsiktig plan for konvertering av signalsystemene til den europeiske standarden ERTMS.
- Legge til rette for effektive knutepunkter mellom de ulike transportformene.
- Sørge for en konkurransenøytral eier- og driftsstruktur av alle jernbaneterminaler.

Kollektiv

Veksten i de største byene krever en storstilt bygging av boliger, næringsbygg og infrastruktur. Regjeringen vil derfor jobbe for et godt og produktivt samspill mellom kommuner, stat og utbyggere for å sikre god steds- og byutvikling.

Regjeringen vil forsterke satsingen på kollektivtransport i storbyene, jf samarbeidsavtalen. Drosjepolitikken skal ses på som en del av kollektivpolitikken, og bransjen har et viktig samfunnsoppdrag.

Regjeringen vil:

- Sørge for en forpliktende finansiering av viktige kollektivtransportløsninger i de største byene, fortrinnsvis gjennom å gi statlige investeringstilskudd som dekker 50 pst av kostnadene.
- Åpne for forpliktende avtaler mellom stat og kommune om boligbygging og bygging av infrastruktur som en del av bypakkene.
- Vurdere å overføre ansvar for kollektivtransport fra fylkene til kommunene i forbindelse med en kommunereform.
- Sikre at dagens belønningsordning for kollektivtransport i de største byene baseres på objektive kriterier og dokumenterbare resultater.
- Utrede bedre tilrettelegging og koordinering for ekspressbusser i hver enkelt transportkorridor.
- Stimulere til bygging av parkeringsplasser for innfartsparkering.
- Åpne for at drosjesentraler og bedrifter innen drosjenæringen kan organiseres på samme måte som andre bedrifter.

Luftfart

Regjeringen vil føre en konkurranseorientert luftfartspolitik basert på forståelse for at flytrafikken er en sentral del av det norske transportnettet. Der det er hensiktsmessig vil regjeringen bidra til færre, større og mer konkurransedyktige lufthavner.

Regjeringen vil:

- Endre konsesjonsvilkårene for Moss Lufthavn Rygge slik at taket på antall flybevegelser heves og åpningstid utvides.
- Legge til rette for at kommuner og private kan delta i utvikling i og rundt flyplasser.
- Konkurransetsette tårn- og sikringstjenester.
- Legge til rette for forenklet transfer, i første omgang ved Oslo Lufthavn.

Kyst

Regjeringen vil legge til rette for at mer gods transporteres til sjøs. Det vil gi både trafikksikkerhets- og miljøgevinst, ved at betydelig færre tunge kjøretøy kjører på norske veier.

Regjeringen vil:

- Gå gjennom oppgavene til blant annet Kystverket og Sjøfartsdirektoratet for å vurdere effektiviseringspotensialet.
- Gå gjennom avgiftene, lovverket og ansvarsfordelingen for nærskipfarten og fremme forslag om reduksjoner og forenklinger.
- Tilrettelegge for økt bruk av farledsbevis.
- Tilrettelegge for bedre sikkerhet og større skip gjennom økt seilingsdybde og -bredde, og endret merking i innseilingskorridorer.

- Modernisere og revidere havneloven, med sikte på å åpne for at havner kan organiseres som aksjeselskaper.
- Utarbeide en nasjonal havnestrategi.
- Styrke sikkerheten og beredskapen mot utslipp og ulykker til sjøs, blant annet gjennom å styrke Redningsselskapet.

Post og tele

Regjeringen vil innføre fri konkurranse innenfor post- og pakketjenester, og derfor oppheve reservasjonen mot EUs tredje postdirektiv. Regjeringen vil videreføre lik porto over hele landet.

Økt satsing på IKT og bredbånd er en nøkkel til fremtidig velferd og vekst i Norge. Staten må ha et overordnet ansvar for tilgjengelighet til bredbånd.

Regjeringen vil:

- La Posten få økt handlingsrom for bedre å kunne tilpasse seg økt konkurranse og endrede brukerbehov.
- Sikre et godt og likeverdig posttilbud over hele landet.
- Sikre tilgang til høyhastighetsbredbånd i hele landet, med mål om hastighet på 100 Mbps.
- Fastsette en nasjonal graveforskrift for bredbånd.

16 – Utenriks og bistand

Utenriks

Regjeringen vil føre en realistisk utenrikspolitikk tuftet på tydelige prioriteringer, forankret i liberale verdier og med det hovedformål å sikre sentrale nasjonale interesser. Utenrikspolitikken skal oppnå faktiske resultater for det norske folk, og bidra til internasjonal avspenning, sikkerhet og stabilitet, varig fred, en friest mulig verdenshandel, økonomisk utvikling og respekt for grunnleggende menneskerettigheter. Norge skal være en aktiv bidragsyter i å bevare og styrke en forutsigbar internasjonal rettsorden.

Norges utvikling, sikkerhet og velferd blir i sterk grad påvirket av prosesser og aktører utenfor Norges grenser, og det er gjensidig avhengighet mellom naboland, allierte og handelspartnere. Norges innsats som en aktiv og forutsigbar samarbeidspartner og alliert skal ikke kunne trekkes i tvil.

Hovedlinjene i norsk utenrikspolitikk ligger fast. Regjeringen vil bygge sin politikk på et forpliktende internasjonalt samarbeid. Norge skal være en aktiv bidragsyter i FN, NATO og andre internasjonale organisasjoner.

Norges viktigste interesse- og verdifelleskap forblir de atlantiske, europeiske og nordiske. Regjeringen vil aktivt søke samarbeid med nye partnere og engasjere seg globalt. Samtidig krever endrede politiske, økonomiske og militære maktforhold en enda sterkere verdimeslig og realpolitisk forankring i de vestlige fellesskap av naboer, allierte og handelspartnere.

Regjeringen vil arbeide for et modernisert, sterkt og mer effektivt FN. Norsk innsats og økonomisk engasjement skal vris i retning av de delene av organisasjonen som effektivt leverer gode resultater og arbeider i tråd med norske prioriteringer. Regjeringen vil være en reformorientert og konstruktivt krevende bidragsyter og partner i FN.

Regjeringen vil, jf samarbeidsavtalen, fremme demokrati, menneskerettigheter, rettsstatsprinsipper og ytringsfrihet gjennom norsk utenrikspolitikk, og rette mer oppmerksomhet mot sivile og politiske rettigheter, også i nærliggende land.

Norsk utenrikstjeneste skal i større grad enn i dag være et instrument for å fremme norske næringsinteresser i utlandet. Det er viktig at norsk næringsliv får gode vilkår for å delta i global handel med fremvoksende økonomier, som BRIKS-landene. Utenriksrepresentasjonen må stå i forhold til norske interesser i de enkelte land, og bistå næringsliv og norske statsborgere. Regjeringen vil gi energi en viktigere plass i norsk utenrikspolitikk.

Freds- og forsoningspolitikken videreføres, og omfanget og innretningen gjennomgås for å prioritere prosesser og land hvor Norge har ressurser og kompetanse til som kan bidra til å oppnå resultater. Norsk innsats bør gjennomføres i samarbeid med nære allierte og viktige multilaterale aktører.

Nedrustning og ikke-spredning vil være viktige områder i regjeringens internasjonale arbeid.

Regjeringen vil legge til grunn en balansert holdning til Midtøsten-konflikten, og aktivt støtte målet om en fremforhandlet løsning som innebærer at Israel og Palestina, som to stater, eksisterer i fred innenfor sikre og internasjonalt anerkjente grenser.

Europa

De europeiske landene er Norges nære naboer, venner og viktigste handelspartnere. Derfor må norsk utenrikspolitikk begynne i Europa.

Regjeringen vil, jf samarbeidsavtalen, føre en mer aktiv politikk for å ivareta Norges interesser overfor EU, blant annet gjennom EØS-avtalen. Regjeringen legger til grunn EØS-avtalen og de øvrige avtalene med EU som ramme for europapolitikken. Avtaleverket sikrer markedsadgang og forutsigbarhet for norsk næringsliv, og er av avgjørende økonomisk betydning. Den daglige oppfølgingen av avtaleverket er i stor grad av innenrikspolitisk karakter.

Det nordiske samarbeidet er av særlig stor viktighet. Regjeringen vil, jf samarbeidsavtalen, bidra til å styrke det parlamentariske samarbeidet i Nordisk Råd og ta en aktiv rolle i Nordisk Ministerråd.

Regjeringen vil:

- Føre en proaktiv politikk for å ivareta norske interesser ved å medvirke tidligere i prosesser og politikkkutforming i EU.
- Søke å utdype bilaterale relasjoner med sentrale europeiske land.
- Styrke koordineringen av statsforvaltningens samlede håndtering av europasaker for å sikre effektiv saksbehandling og bedre norsk medvirkning.
- Prioritere deltagelse i uformelle og formelle europeiske fora som EØS-avtalen gir oss adgang til.
- Involvere Stortinget tidlig i avklaringen av viktige EØS-prosesser.
- Søke å avklare velferdsordninger i EØS-regelverket, og bidra til å gjøre prinsippet om fri bevegelse mer bærekraftig.

Utvikling

Målet for utviklingspolitikken er å bidra til økt demokratisering, realisering av menneskerettighetene og til at mennesker kan arbeide seg varig ut av fattigdom. Regjeringen vil fortsette å støtte demokratisk, økonomisk og sosial utvikling. Støtte skal gå til prosesser som er mest mulig effektive, som skaper varig endring, og som styrker enkeltmenneskers evne til å ta vare på seg selv, sin familie og sine samfunn.

Regjeringen vil bygge sin politikk på at alle mennesker har universelle rettigheter uavhengig av hvor i verden de bor, slik som ytringsfrihet, trosfrihet og beskyttelse av privat eiendomsrett, jf samarbeidsavtalen. Regjeringen vil arbeide for å spre kunnskap om menneskerettigheter og bekjempe vold og undertrykking, for eksempel kjønnslemlestelse, tvangsekteskap, menneskehandel og seksuelt misbruk av barn. Regjeringen vil rette særlig oppmerksomhet mot utsatte grupper, som kvinner, barn, religiøse minoriteter, funksjonshemmede og seksuelle minoriteter.

Regjeringen vil bygge sin politikk på sosialt ansvar og internasjonal solidaritet, jf samarbeidsavtalen. Regjeringen vil jobbe for å løfte mennesker ut av fattigdom, både i Norge og i fattige land. Regjeringen vil prioritere jenters utdanning i fattige land.

Regjeringen vil opprettholde et høyt nivå på norsk bistand. Nasjonale myndigheters egeninnsats og politiske eierskap til egen utvikling er en forutsetning for norsk støtte. Solide samfunnsinstitusjoner, økonomisk og politisk åpenhet, vern om privat eiendomsrett, maktspredning og en velfungerende rettsstat er nøklene til økonomisk fremgang.

Regjeringen vil øke andelen av bistanden som gis i samfinansiering med mottakerlandet. Norsk bistand skal være tidsbegrenset der det er mulig, for å forhindre bistandsavhengighet og svekkelse av nasjonalt ansvar. Norsk utviklingshjelp skal evalueres uavhengig, grundig og kritisk, og konklusjonene skal få betydning for fremtidig innsats.

Regjeringen vil utrede og innføre strengere krav til effektivitet og kontroll med norske bistandsmidler. Som et ledd i dette vil regjeringen gjennomgå eksisterende bistands- og samarbeidsavtaler med sikte på at antall mottakerland reduseres. Tematisk og geografisk konsentrasjon skal bidra til økt effektivitet og større kompetanse i oppfølging og administrasjon som følge av en smalere portefølje.

En friere handel og investeringer over landegrensene er avgjørende for vekst og utvikling.

Regjeringen vil:

- Føre en samstemt utviklingspolitikk, hvor tiltak innen ulike sektorer i størst mulig grad trekker i samme retning.
- Resultatorientere utviklingspolitikken, gjennomføre systematiske evalueringer med budsjettkonsekvenser og legge til rette for full åpenhet om omfanget, gjennomføringen og effektene av norsk utviklingspolitikk.
- Praktisere nulltoleranse mot korrupsjon og misligheter.
- Øke handelen med fattige land. Det skal legges til rette for import og handelsfasiliteter.
- Ta en global lederrolle i arbeidet med utdanning for alle.
- Videreutvikle innsatsen innen global helse, særlig innen kvinne- og barnehelse.
- Prioritere tematiske områder som menneskerettigheter, fattigdomsbekjempelse, utvikling av sivilsamfunn og godt styresett, samt humanitær bistand.
- I større grad stille krav til mottakerne av norsk bistand om fremgang innen områdene demokrati, rettsstatsutvikling og menneskerettigheter.
- Gi en årlig utviklingspolitisk redegjørelse i Stortinget for å bidra til en bredere debatt om mål og virkemidler i utviklingspolitikken, dersom Stortinget ønsker dette.
- Legge vekt på næringsutvikling, investeringer og økonomisk vekst i samarbeidsland gjennom et moderne og diversifisert virkemiddelapparat.
- Prioritere kapasitetsbygging, kompetanseoverføring og teknisk bistand til samarbeidsland for å sette landene i stand til å forvalte egne ressurser.
- Bidra til gjeldsslette for fattige land gjennom både internasjonale og bilaterale avtaler.

Nordmenn i utlandet

Et økende antall nordmenn velger å bo i utlandet i lengre eller kortere perioder. Det gjelder særlig mange pensjonister, både uføre- og alderspensjonister. Et mer globalt næringsliv gjør at også mange jobber og bor, helt eller delvis, i andre land. Dette skaper noen utfordringer knyttet til trygdeytelser, omsorg, rehabilitering og skattemessige forhold. Forskjellsbehandling og mangelfull informasjon fra ligningskontor og folkeregister har satt mange i en vanskelig situasjon.

Regjeringen vil:

- Vurdere å etablere et servicekontor for nordmenn i utlandet i samarbeid mellom NAV og Skatteetaten.
- Ta hensyn til at mange nordmenn bor i utlandet i forbindelse med internasjonale avtaler og utarbeidelse av lover og regler.
- Legge til rette for internasjonale skoler og IB (International Baccalaureate) i Norge for å gjøre det lettere for familier å bo periodevis i utlandet.
- Foreta en gjennomgang av kildeskatten.
- Sikre gode betingelser for Sjømannskirken.

17 – Nordområdene

Regjeringen vil føre en offensiv nordområdepolitikk, jf samarbeidsavtalen. Politikken skal bygge opp under næringsutvikling, ivaretagelse av norske interesser, styrket samarbeid med Russland og polarstatene, samt grunnlaget for aktivitet og bosetting i nord. Regjeringen vil sikre tydelig nasjonal tilstedeværelse, bærekraftig forvaltning av naturressursene, styrking av miljøvernberedskap, søk og redning, og utbygging av infrastruktur.

Regjeringen har som mål å utvikle Nord-Norge til å bli en av Norges mest skapende og bærekraftige regioner. Nordområdene har et stort potensial for verdiskaping og regjeringen vil bidra til at næringslivet i landsdelen kan realisere dette. Regjeringen vil legge til rette for at regionen kan utnytte sine naturgitte fortrinn og styrke utdannings- og forskningsmiljøene.

Miljø- og klimautfordringer er spesielt synlige i nord. Smelting av polisen åpner mulighetene for en nordlig sjørute mellom Europa og Asia. Økt skipstrafikk, samt petroleumsaktivitet, gjør behovet for søk- og redningstjeneste og miljøvernberedskap større. Regjeringen vil derfor, jf samarbeidsavtalen, etablere en miljøbase/oljevernbase i Lofoten og Vesterålen.

Nordområdene også er Norges viktigste utenrikspolitiske interesseområde. I løpet av et par tiår har Arktis, Polhavet og tilstøtende kystområder gått fra å være et sikkerhetspolitisk spenningsområde til å bli et energi- og næringspolitisk kraftsentrum. Områdene er av svært stor betydning for Norge, både sikkerhetspolitisk og økonomisk.

I lys av utviklingen i nordområdene, med økt aktivitet i form av sjøtransport og ressursutvinning, må norsk tilstedeværelse og suverenitetshevdelse sikres. Norges interesser og særlige ansvar i nordområdene krever også militære kapasiteter. Kystvaktens oppdrag, og god kapasitet innen søk og redning, er særlig viktig i denne sammenheng. Regjeringen vil sikre at Forsvaret har god situasjonsforståelse og høy operativ evne i nord.

Regjeringen vil:

- Sikre en sterk norsk tilstedeværelse og suverenitetshevdelse i nordområdene, inkludert Svalbard.
- Videreutvikle et konstruktivt forhold til polarstatene i saker av gjensidig interesse.
- Føre et tettere nærings samarbeid og folk-til-folk-samarbeid med naboland i nord og Færøyene, Island og Grønland.
- Sikre gode rammevilkår for å utvikle næringsklynger på fastlandet i nord, blant annet i forbindelse med utvinning av olje og gass i områder nord i Norskehavet og i Barentshavet. Dette må gjøres i samarbeid med de eksisterende kunnskaps- og forskningsmiljøene i landsdelen.
- Lage en helhetlig forvaltnings- og utviklingsplan for en bærekraftig utnyttelse av naturressurser i nordområdene.
- Legge til rette for en fiskeri- og havbruksnæring i Nord-Norge med lønnsomhet i alle ledd.
- Sikre rekruttering til regionens fiskeri- og havbruksnæring.
- Gi reiselivsnæringen mulighet for videreutvikling. Bidra til økt nasjonal og internasjonal forskningskompetanse på klima og miljø i nordområdene.
- Legge til rette for privat eierskap i Nord-Norges næringsliv.

- Intensivere kartleggingsarbeidet av mineralforekomster i landsdelen.
- Utvide Mattilsynets åpningstider for utstedelse av dokumenter for fiskeeksport utover ordinær arbeidstid.
- Utvide åpningstidene og kapasiteten ved grensestasjonen på Storskog.